

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Irena Gogala

Socialna in psihološka protislovja poznega osamosvajanja mladih

Diplomsko delo

Ljubljana, 2014

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Irena Gogala

Mentorica: doc. dr. Marjeta Mencin-Čeplak

Socialna in psihološka protislovja poznega osamosvajanja mladih

Diplomsko delo

Ljubljana, 2014

Socialna in psihološka protislovja poznega osamosvajanja mladih

Diplomska naloga obravnava fenomen podaljšane mladosti in osamosvajanje mladih ter protislovja njihovega prehoda v odraslost. Več desetletij (tudi) v Sloveniji opazamo, da se podaljšuje obdobje življenja mladih s starši, kar je lahko eden od pomembnih vidikov odvisnosti mladih. V svoji diplomski nalogi sem se osredotočila na razloge, zaradi katerih se mladi odločajo za podaljševanje skupnega življenja s starši oz. so zaradi objektivnih razlogov prisiljeni v tak način življenja, ter na vprašanje, kako skupno bivanje s starši vpliva na druge vidike osamosvajanja in emocionalne odvisnosti. Na fenomen podaljševanja življenja mladih s starši hkrati vplivajo socialno-ekonomski status primarne družine in posameznika, emocionalna vezanost na starše ter negotovost zaradi družbenih, kulturnih in političnih okoliščin. Za mlade odrasle so značilni protislovni odnosi z njihovimi starši in indici, ki nakazujejo ambivalenco. Mladi odrasli se osamosvajajo od tradicionalnih vezi in odvisnosti, vendar le delno, saj je njihov življenjski potek omejeni s socialnimi vplivi in emocionalnimi dejavniki, ki ovirajo njihovo osamosvajanje.

ključne besede: mladi, osamosvajanje, emocionalna odvisnost, ambivalentnost.

Sociological and Psychological Contradictions of Emerging Adulthood

In my thesis I have focused on the phenomenon of extended youth and independence of young adults and its contradictions of their transition to adulthood. Several decades even in Slovenia, we notice that the age period of young adults living with their parents is extending, which may be one of the important aspects of emotional addiction. I focus on the reasons why young adults choose to prolong cohabitation with their parents or are due to objective reasons forced in this way of life. My focus is also the question how prolonged cohabitation with parents affects other aspects of independence and emotional dependency of young adults. Socio-economic status of the nuclear family together with individual emotional attachment to parents and uncertainty due to social, cultural and political circumstances affects the phenomenon of prolonged cohabitation of young adults. Contradictory and ambivalent relationship with their parents is frequent. Young adults are becoming only partially independent since their life course is limited by the social influences and emotional elements that hinder their fully independence.

tag words: emerging adults, independence, emotional attachment, ambivalence.

KAZALO VSEBINE

1 UVOD	5
2 MLADOST IN ODRASLOST V POSTMODERNI PERSPEKTIVI	6
2.1 Avtonomija in individualizacija kot kriterij prehoda v odraslost.....	7
2.2 Čustveno osamosvajanje	9
2.3 Podporni starši- zaupanje in tveganja.....	12
2. 4 Dom kot socialni prostor	14
3 EMPIRIČNI DEL.....	18
3.1 Opis metodologije	18
3.2 Tehnika zbiranja podatkov	19
3.3 Analiza rezultatov	21
4 SKLEP.....	30
5 LITERATURA.....	32
PRILOGA A: Intervju okvirna vprašanja	35
PRILOGA B: Prepisi intervjujev	36

1 UVOD

Mladi odrasli so iz sociološkega vidika pomembna družbena skupina, v kateri se izražajo družbene spremembe in prihodnji razvojni trendi. V Sloveniji predstavljajo manj kot četrtno prebivalstva v Sloveniji, število mladih pa bo v prihodnje v skladu z demografsko sliko vse manjše. V teoretičnem delu diplomske naloge sem analizirala različne koncepte mladosti, generacij in protislovne kriterije za prehod v odraslost- avtonomijo in individualizacijo. Podrobneje sem se posvetila medsebojnim odnosom mladih odraslih z njihovimi starši skozi prizmo sobivanja in soodvisnosti ter čustvenega osamosvajanja. V poglavju o podpornih starših sem skušala prikazati tako zaupanje kot tudi tveganja, ki nastajajo v medosebnih razmerjih kot posledica zaupanja. Dom sem raziskovala z vidika socialnega prostora, saj je to prostor, sestavljen hkrati iz socialnih procesov in psiholoških pomenov. V empiričnem delu sem na podlagi teoretskih izhodišč z opravljenimi polstrukturiranimi intervjuji z mladimi odraslimi, ki dom povezujejo z odnosi v družini, z neodvisnostjo in avtonomijo, še podrobneje raziskovala možne razloge, zakaj se mladi odrasli ne odselijo od izvirne družine. Preverjala sem tudi, če mladi odrasli, ki so se odselili od staršev, občutijo več osebne avtonomije kot mladi, ki živijo v izvorni družini. Zanimalo me je tudi, kakšne prednosti in slabosti tako odseljeni kot tisti, ki še živijo s starši vidijo v podaljšanem bivanju v izvorni družini. Poleg ekonomskih razlogov sem posebej pri tistih, ki še živijo s starši skušala najti emocionalne razloge za kohabitacijo v izvorni družini.

2 MLADOST IN ODRASLOST V POSTMODERNI PERSPEKTIVI

Mladost se v socioloških vedah preučuje kot družben status večplastnih sprememb, v katerem se mladi pripravljajo na prehod v odraslost in lahko presega obdobje adolescence ali psihosocialnega dozorevanja (Ule 2008, 120–122). V moderni sta bili obdobji otroštva in mladosti ločeni od odraslosti, v pozni moderni pa se ta obdobja medsebojno prepletajo. Izzivi, pritiski in možnosti izbir so podobni tako v mladosti kot v odraslosti (Ule 2008, 13). Meje med odraslostjo in mladostjo so nejasne, saj so si po eni strani življenjski stili mladih in odraslih vse bolj podobni, hkrati mladi vse dlje odlašajo z osamosvajanjem od izvorne družine. Protislovje nastane tudi na področju potrošnje, kjer mladi- čeprav z ekonomsko omejenimi viri in pogosto ekonomsko odvisnostjo od staršev nastopajo kot ciljna skupina za trženje produktov in storitev, kar je marsikomu ključno identitetno oporišče (Ule 2008, 238).

Pogosto se kriteriji vstopa v odraslost v medicini pa tudi v psihologiji nanašajo na t.i. zrelost: fiziološka, spolna, fizična, emocionalna in socialna. Sam pojem zrelosti je izvorno biološki, njegova uporaba v kontekstu družbenih fenomenov zato implicira naravne razvojne procese in naturalizira generacijske kategorizacije. Ti naturalizirani kriteriji določajo položaj posameznikov v posamezni generacijski kategoriji: vzpostavljajo formalne in neformalne norme 'spodobnega' vedenja, pravice in dolžnosti, pričakovanja in meje avtonomije. (Mencin Čeplak 2013). Qvortrup meni, da se z poudarjanjem razlik in meja med generacijskimi kategorijami povečuje nadzor nad njimi (Qvortrup v Mencin Čeplak 2013, 4). Vendarle so te razlike med mladimi in odraslimi postale manj vidne, saj se generacije življenjsko stilno približujejo ena drugi. Medsebojna povezanost se odraža tudi na področju odnosa med generacijami mladih in njihovimi starši, ki je v pozni moderni bolj uravnotežen, solidaren, zavezniški. Temeljl naj bi na medsebojnem zaupanju, zavezništvu in prenašanju znanj (Ule 2008, 21).

Težave z razmejevanjem med življenjskimi obdobji lahko vsaj delno omilimo s konceptom generacije. Generacija je družbena skupina, ki jo združuje soroden socialni in življenjski okvir bivanja in podobna stališča, cilji in interesi. (Mannheim v Ule in Kuhar 2003, 12). Ule pravi, da je generacija: "Družbena skupina podobne starosti, ki živi v podobni družbeni in zgodovinski situaciji, na podoben način doživlja čas, v katerem živi, pridobiva podobne izkušnje in znanja, razvija podobna stališča, vrednote in življenjske stile" (Ule in Kuhar 2003, 12). Mladi tako kolektivna kot individualna izkustva reflektirajo in problematizirajo, so celo

strateška skupina, v kateri se zrcalijo družbene spremembe, ključni pa so tudi za načrtovanje socialnih politik in socialne vključenosti (Ule 2008, 8).

2.1 Avtonomija in individualizacija kot kriterij prehoda v odraslost

Furlong trdi, da je mladost socialni konstrukt, ki se je pojavil kot del socio-ekonomskega razvoja. Označuje obdobje pol odvisnosti, uokvirjeno z zakonodajo in družbenimi normami, kar ustvarja povezavo med popolno odvisnostjo otroštva in neodvisnostjo odraslosti (Furlong 2007, 55). Protislovnost postmoderne se kaže v tem, da sta kljub vse večji neodvisnosti od starševskih in pedagoških avtoritet, nadzora in izpostavljenosti vladajočim ideologijam tako mladost kot odraslost omejena z prikritimi oblikami socialnega nadzora. Prav odvisnost tako mlade kot tudi starejše postavlja v položaj otroka, ki je prisiljen v ponotranjenje in identifikacijo socialnih moči (Ule 2008, 51).

Stopnja in vrsta avtonomije torej ni enoznačen kriterij za razmejevanje življenjskih obdobj oz. kriterij odraslosti v protislovnem okolju pozne moderne. Cote pravi, da ni v krizi le koncept mladosti, temveč tudi koncept odraslosti, saj meni, da je pojem odraslosti izgubil svoj tradicionalni pomen in vlogo, ker je dandanes to vse bolj psihološki fenomen in kulturni artefakt. Je tudi hkratno naraščanje negotovosti in izbir. Meja med odraslostjo in mladostjo je vse bolj nejasna, poteka skupaj z individualizacijo in prevzemanjem življenjskega poteka v svoje roke (Cote 2000, 4). Merser meni, da je odraslost sposobnost samorazvoja, ki lahko vodi v uspešne in zaporedne povezave v nepredvidljivem in spremenljivem svetu (Merser v Cote 2000, 16). Nasprotno Beck meni, da individualizacija ni nujno povezana z emancipiranjem posameznika. Osamosvajanje od tradicionalnih vezi in odvisnosti je sicer pri mladih možno, a so mladi odvisni od različnih avtoritet, socialnih definicij, pritiskov, na katere nimajo vpliva (Beck v Ule 2002, 73).

Whin in White opozarjata, da je proces odraščanja prevečkrat povezan z prehodom od odvisnosti k neodvisnosti. Slednji je povezan z moralnimi vrednotami, ki krepi individualizem in samozadostnost ter podcenjuje odvisnost. Neodvisnost naj bi povezovali z moškostjo, odvisnost pa z ženskostjo (Whin in White v Lahelma in Gordon 2003, 384).

Kljub težavam z konceptualizacijo mladosti se mladost običajno opredeljuje kot obdobje, v katerem se oblikujejo socialne vloge in statusi, predstave in vrednotne ocene drugih. Svoje

fantazije v mladost vlagajo tudi odrasli, ki si s spominjanjem na mladost kontrastno utrjujejo svojo odraslost (Ule 2008, 49). Dekonstrukcija mladosti in tudi dekonstrukcija odraslosti povzročata, da se nekateri odrasli soočajo z identitetnim delom, ki je bil prej značilen za mladost v smislu upravljanja negotovosti in soodgovornosti za razvoj družbe. Na eni strani je vseprisoten kult mladosti, ki ga poganjajo množični mediji in popularna kultura, ki naj bi zamenjala pomanjkanje socialnih institucij in prehodov, ki bi bili sidrišče identitet, zato se odrasli zbegano ozirajo po mladosti. Ule meni, da mladi socializirajo odrasle, saj odraslost izgublja stabilne strukture in postaja vse bolj psihološki in moralni pojav (Ule 2008, 253).

Glede na to, da ni jasne definicije odraslosti in so tudi prehodi v odraslost nejasni, so posamezniki v odraslost delno prisiljeni na način samo usmerjenega odraščanja. Odraslost je dandanes bolj individualna preferenca kot družbena norma. To Buchmann poimenuje societalna individualizacija, ki je dvojen proces- tradicionalne ovire, ki bi omogočale individualnost so bolj razrahljane in pojavijo se mehanizmi, ki omogočajo kontinuirano konformnost družbenih vlog in obveznosti (Buchmann v Cote 2000, 31).

Zapozneli prehodi iz mladosti v odraslost so posledica z nejasnih, tveganih in vse bolj negotovih prehodov. Ti so postali destandardizirani, saj ne potekajo več zgolj med odvisnostjo in avtonomijo, ampak sta socio ekonomska odvisnost in avtonomija kot del identitetnega razvoja za neodvisnen življenjski potek medsebojno povezana. S tveganostjo in dolgotrajnostjo prehodov se je vloga družine kot materialne in emocionalne podpore okrepila, s tem pa tudi povečalo obdobje polodvisnosti (Biggart in Walther v Russipini in Leccardi 2006, 41). Mladi so polodvisni, saj so lahko osebno avtonomni, a hkrati finančno odvisni od staršev ali države.

Nekateri pomembni kriteriji za prehod v odraslost so še vedno odselitev od izvorne družine, vstop na trg delovne sile in formiranje lastne družine (Galland v Rusipini in Leccardi 2006, 17). Mladi odrasli lahko pridobijo status odraslosti kot rezultat dolgotrajnega pogajanja z institucijami v družbi, nasprotno z preteklostjo, ko so bili ti prehodi povezani z normami in vnaprej določenimi objektivnimi kazalci odraslosti (Ule 2008, 14). Pomemben vidik je tudi, da sodobne družbe v skladu z individualizacijo omogočajo fluidno in časovno neusklajeno doseganje posameznih točk odraslosti. S tem je omogočeno odlaganje ali zavračanje odraslosti in ne silijo vseh članov v določene vzorce odraslosti (Ule v Ule in drugi 2000, 11).

Cote opaža tudi pozitivne učinke poznega vstopa v odraslost. Mednje vključuje podaljšan moratorijski status, ki omogoča preizkušanje bodočih možnih identitet. Slednje je sicer možno

le v primeru, ko si mladi tega želijo in zmorejo. V kolikor temu ni tako, so lahko soočeni z podaljšano odvisnostjo od staršev, manjšo avtonomijo in zmanjšano odgovornostjo v sedanjosti, pasivnosti, apatičnosti in negotovosti glede prihodnosti (Cote v Ule 2003).

Rener trdi, da je dinamika visoke moderne specifična in razširja tveganja mladih, saj neenakostim niso podvrženi le mladi iz nižjih razredov in socialno ranljivejših okolij. Krepijo se družbene neenakosti znotraj temeljnih institucij globalne družbe, ki vplivajo na klasično razredno strukturo družbe znotraj družin, izobraževalnega sistema in zaposlovanja. Med seboj se mladi sicer razlikujejo v količini in razpoložljivosti virov in priložnosti, a je potek njihovega prehoda v odraslost v veliki meri odvisen od podpore in umestitve v podsistemih. Opiranje na pretekle vire zaupanja in sisteme socialne varnosti ni več mogoče. Mladi se morajo zaradi zahtev sistema zgodaj mentalno in vedenjsko prilagoditi ob protislovnih pogojih podaljšane izobraževanja ter ekonomske odvisnosti od staršev (Rener v Rener in drugi 2006, 108).

Tako se polodvisnost odlikuje tudi na področju podaljšane odvisnosti od staršev, ki je prisotna povsod po Evropi, tudi v Sloveniji. Nekateri sociološki teoretiki menijo, da socialne in čustvene vezi med otroki in starši kljub podaljšani ekonomski odvisnosti lahko slabijo, krepí pa se vpliv vrstnikov in množičnih medijev. Pri nas tega trenda ni zaznati, saj je prav družinska podpora dejavnik zmanjševanja ranljivosti mladih. Dodatno se namreč krepijo dejavniki, ki znotraj slojev preprečujejo razlikovanje mladih in okrepijo tiste z družinsko podporo (Rener in drugi 2006, 114).

2.2 Čustveno osamosvajanje

Pomemben vidik obravnavanja pomembnih dogodkov in kreiranja lastne biografije je z vidika psiholoških analiz povezan tudi z razvojem identitete. Le ta se oblikuje z razreševanjem razvojnih kriznih dogodkov, tudi v prehodih v odraslost. Tako je vsak obremenilni dogodek tudi krizni, saj zahteva sposobnost produktivnega odzivanja na dogodek. V kolikor ga posameznik obvlada, si s tem pridobi biografski razvoj (Ule 2008, 27).

Po mnenju nekaterih avtorjev je čustveno osamosvajanje del osebnostnega razvoja, ki poudarja, da se morajo mladi distancirati od notranjih in zunanjih dejavnikov, da postanejo psihološko neodvisni in se naučijo graditi intimna razmerja izven izvirne družine (Leonardi

in Kiosseorgiu 2000, 452). Blos dodaja, da zaradi konflikta med adolescenti in starši nekateri mladi deidealizirajo starše in razvijejo psihološko ločen občutek sebstva. Tudi Erikson je videl individualizacijo kot osrednjo vlogo adolescentov in standard za psihološko zrelost (Leonardi in Kiosseoglu 2000, 452).

Psihološka ločenost mladih odraslih od izvorne družine je torej pomembna razvojna naloga. Kaplan in Klein menita, da je diferenciran občutek svobode pri mladih lahko dosežen brez ogrožanja emocionalnih vezi s starši in, da mladim odraslim koristi, če je v njihovem odnosu priznana in vzpodbujana njihova individualnost in ločenost (Kaplan in Klein v Leonardi in Kiosseoglou 2000, 453). Empirične raziskave potrjujejo, da je za mlade odrasle pomembna percepcija separacije in navezanosti za adaptivno delovanje in za razvoj, saj mladi odrasli med procesom osamosvajanja od izvorne družine prevzemajo več lastne odgovornosti za emocionalno in kognitivno vedenje. To se zgodi v procesu separacije- individualizacije, v določenem razvojnem časovnem okviru za oba spola. Proces separacije-individualizacije je vezan na razvoj sebstva, ki je ločen od staršev (Allen in Stoltenberg 1994, 542).

Aquilino pravi, da se morajo starši emocionalno umakniti in narediti prostor za mlade, ki se morajo sami prilagoditi na individualnost in svobodo, ki jo prinaša neodvisnost. Medsebojna podpora in medsebojna odvisnost lahko kasneje raste, ko se mladi odrasli uveljavijo v odraslih vlogah. Meni namreč, da se z vstopom mladih v odrasle vloge njihovo medsebojno razumevanje s starši izboljša. Izobrazba in ekonomska neodvisnost mladih odraslih izboljšuje odnos s starši, saj ta postane vzajemen, ustvarja več bližine in manj nadzora (Aquilino 1997, 682). Giddens meni, da je starševsko razmerje prešlo k modelu čistega razmerja, saj mladi pridobivajo avtonomijo, a hkrati se razmerja moči med njimi povečujejo z ekonomsko odvisnostjo mladih (Giddens 2000). Toda, Misztal meni, da so lahko čista razmerja psihološko škodljiva, saj so bolj ranljiva v smislu trenj med potrebami družine kot druga razmerja (Misztal 1995). Temeljna psihološka naloga družine je ohranjanje ravnotežja in usklajevanje med navezanostjo in samostojnostjo. Van de Velde razlikuje med pojma neodvisnost in samostojnost mladih. Prvo zaznamuje materialna odvisnost od staršev in institucij, drugo pa sposobnost samostojnega oblikovanja svojega življenja in identitete, kjer se odrasli v načrtovanju posameznikove biografije ne vpletajo (van de Velde v Ule 2008, 15).

Individualizacija v odnosu med mladimi in njihovimi starši je proces, ki zajema pridobitev avtonomije. Le ta se kaže v emocionalni ločenosti, individualnosti, samoregulaciji,

samoodločanju, neodvisnem sprejemanju odločitev in delovanju. Hkrati se ohranja bližina v smislu medsebojne podpore, recipročne komunikacije, emocionalne dostopnosti v odnosu s starši (Zupančič in drugi 2012, 268).

Emocionalna avtonomija ali separacija je vezana na oddaljenost od staršev in vključuje razvoj zrele, realistične in uravnovešene predstave o starših hkrati s sprejemanjem odgovornosti za lastne odločitve (Lamborn in Steinberg v Zupančič in drugi 2012, 268). V skladu s separacijsko-individuacijsko teorijo se separacija prične v adolescenci in naj bi se razrešila do odraslega obdobja. Zgodnejše faze vključujejo negativne emocionalno ambivalentne izkušnje kot so jeza, zmeda, krivda, negotovosti in anksioznost, in so povezane z negativnimi in pozitivnimi izidi. V kasnejši fazi se zgodi integracija in konsolidacija v razmerjih in v svoji osebnosti. Te povezave med separacijo in pozitivnimi izidi se kažejo kasneje v razvoju neodvisne osebnosti, ločene od staršev. Mladi odrasli s starši preživijo tudi manj časa in posledično uživajo večjo stopnjo zasebnosti, saj starševski nadzor upada (Zupančič in drugi 2012, 268).

Individualizacija in neodvisnost sta po Arnettu povezana z vzpostavitvijo odnosa med starši in mladimi odraslimi kot enakovrednimi odraslimi brez pretesne emocionalne navezanosti mladih odraslih na starše (Arnett 2013). Tudi Blos meni, da je v skladu s separacijsko-individuacijsko teorijo razrahljanje vezi med starši in otroci osnovna razvojna naloga. Podaljšano bivanje s starši lahko torej ogroža pridobivanje neodvisnosti, odraslosti in lahko kaže na pomankanje zrelosti in potencialne probleme pri razvoju emocionalne avtonomnosti in pogajanja s starši za nehierarhičen položaj (Blos, Beyers in White v Zupančič in drugi 2012, 270).

Youniss in Smolar menita, da je naraščujoča individualnost in separacija pri mladih odraslih kategorizirana z naraščujočo neodvisnostjo od starševske avtonomije, premikom od enostranske avtoriete k sodelovanju, od razmerij moči znotraj odnosa med staršem in otrokom k simetriji in konstrukciji sebstva, ki je ločen od starševskega vpliva (Youniss in Smolar v Zupančič in drugi 2012, 271).

Raziskave slovenske mladine kažejo, da večina slovenskih mladih odraslih ne izkuša separacijske anksioznosti ali močnega starševskega nadzora, čutijo pa se povezane s svojo izvorno družino (Zupančič in drugi 2012).

Furman in Wehner trdita, da je vzpostavitev intimnih razmerij partnerstva med mladimi lahko pomemben dejavnik za prehod v odraslost. Iz prijateljstva se odnosi spremenijo v navezanost in partner tako lahko zamenja precepcijo staršev kot najpomembnejše v življenju mladih. Je pomemben vidik pri separaciji, vzpostavitev partnerstva pa vpliva tudi na kasnejše odnose s starši, saj s skupnim bivanjem z partnerjem mladi stekajo globlje emocionalne vezi in emocionalne vire in posledično zaznavajo sebe kot zrele in odrasle osebe (Furman in Wehner v Zupančič in drugi 2012, 271).

2.3 Podporni starši- zaupanje in tveganja

V postmoderini nastajajo spremembe glede pričakovanj in dolžnosti ter dogovorov o skupnem bivanju mladih in odraslih. V preteklem stoletju je za tiste mlade, ki se niso osamosvojili veljalo, da bodo podvrženi starševski avtoriteti in se aktivno vključili v delo doma. Že osamosvojeni pa so ekonomsko delno podpirali starše. Kohabitacijo je torej potrebno preučevati skozi več perspektiv.

Zaupanje v sorodstvenih vezeh ni samumevno, saj se moramo za zaupanje pogajati in barantati zanj, zavezanost pa je enako zapletena kot v spolnih razmerjih (Giddens 2000, Misztal 1998). Vključuje namreč prepričanje, da v medosebnem odnosu naša ranljivost ne bo izkoriščana (Misztal 2011, 362).

Misztal meni, da smo vsi v položaju odvisnosti od drugih za razvoj samozavesti, samorealizacijo in samospoštovanja in smo s tem ranljivi. Medsebojna povezanost in odvisnost je neizbežna, saj je naša potreba po priznavanju okolice velika, odvisnost od drugih pa je konstruirana in se vzdržuje skozi osebno izbiro ali z obstoječimi socialnimi konvencijami (Misztal 2011, 363–365).

Rener meni, da je v pozni moderni skupaj z presturukturiranimi zasebnimi razmerji možno v razmerju med mladimi in njihovimi starši govoriti o generacijskem miru. Meni, da generacijski konflikt izginja in, da izgublja svojo formativno funkcijo (Rener in drugi 2006, 89-95). Redefiniranje odnosov v družini vodi tudi k večjemu zanašanju na manj institucionalizirane oblike vedenja. Vendar Misztal meni, da so te nove oblike vedenja, ki so osnovane na konsenzu in pogajanjih, bolj krhke in jih je težje vzdrževati. Družino Misztal vidi kot hkratno "zastarelo" institucijo in glavni orientacijski in identifikacijski model za

posameznika (Misztal 1998, 158). Zaupanje med družinskimi člani je po Misztal potreben predpogoj za razvoj samoidentitete, ker omogoča varnost in stabilnost, svobodo za otrokovo samoraziskovanje, ki se pogosto izraža v konfliktih, ki so v družini pomembni za osebno rast. Staršem njihovi potomci zaupajo dovolj, da jim lahko brez, da bi izgubili njihovo ljubezen in zaupanje, nasprotujejo in preverijo lastne meje, sposobnosti in ovire in si s tem pridobivajo osebni razvoj. Za razvoj posameznikove kreativne osebnosti je tako nujna potreba po osnovnem zaupanju in svobodi, ki jo omogoča brezpogojno zaupanje staršev. Zaupanje, ontološka varnost, poizkusi separacije in doseg samoidentitete so pomembni elementi odrasle osebnosti (Misztal 1998, 163).

Zaupanje vključuje sprejetje tveganja medsebojne odvisnosti v odnosih. Tisti, kateremu zaupamo, naj bi bil rešitev našega problema, naše ranljivosti in hkrati nas s tem, ko mu zaupamo, izpostavlja večjim tveganjem (Misztal 2011, 363). Hkrati se v odnosih med mladimi in njihovimi starši pojavlja ambivalenca. Misztal meni, da je ena od posledic samodefiniranja svojega življenja institucionalna in emocionalna ambivalenca (Misztal 1998, 158). Za lažje razumevanje medgeneracijskih razmerij sem uporabila koncept ambivalence, za katero so značilna protislovna občutenja emocij in motivacije. Koncept ambivalence se nanaša na določene vrste izkušenj, ki jih pridobimo skozi pripisovanje pomena osebam, odnosom in dejstvom, ki so pomembna za našo identiteto in delovanje. Značilna so nihanja med protislovji v emocijah, mišljenju in nasprotji, ki se zdijo začasno ali trajno nerešljiva (Lüscher 2011, 197).

Rener meni, da se je navkljub težavam družina na razmere sodobnega sveta, na individualizacijo življenjskih potekov prilagodila na vzpodbuden način. Značilna je intenzivna odnosna interakcija medsebojnega pogajanja in dogovajanja med vsemi družinskimi člani. V Sloveniji se je družina od etične spremenila v afektivno in podporno družino: Rener omenja visoko starševsko podporo in pomen matere kot čustvene podpornice in terapevke pri čustvenih stiskah mladih (Rener in drugi 2006, 115). Družina deluje vzpodbujevalno, poleg zavetja pa opravlja funkcijo blažilca zunanjih dejavnikov stresa in konfliktnosti postmodernih družb ter podporne mreže. Spremenila naj bi se tudi razmerja med starši in mladimi odraslimi, saj so mladi starejšim postali podobni. Med odnosi s starši in njihovimi potomci - starševstvom kot socialnim razmerjem je opazna močna vez. Spreminjajo se tudi modeli medosebne komunikacije, družinske vloge med starši in otroci se vsakodnevno redefiniirajo (Rener in drugi 2006, 89–95).

Razmerja med starši in otroci so iz prejšnjega nadzorovanja in ubogljivosti zamenjali odnosi zaupnosti, medsebojnega vzpodbujanja in pomoči. Rener meni, da je sorodniška pomoč večinoma dvojna in unilateralna čustvena ter instrumentalna. Podatki raziskav Mladina 2000 kažejo, da mladi uživajo veliko čustvene podpore, ki poteka od družine orientacije k družini prokreacije. Najbolj intenzivna naj bi bila v procesu oblikovanja prokreativne družine, takrat družina orientacije uporabi formalne in neformalne vire za prokreativno družino (Rener in drugi 2006, 98–99).

Gre torej za uravnoteženje pričakovanj in gmotnih možnosti za osamosvojitve mladih odraslih: mladi sicer živijo v izvorni družini, kjer pa se mladi čutijo avtonomne, saj gradijo pomembne odnose izven družinskega okolja. S tega vidika se mladi osamosvajajo v družini in ne od nje (Ule 2008, 15). To je lahko problematično, saj tako mladi in njihovi starši sklepajo kompromis in svoj življenjski potek pretirano prilagajajo. Tudi Renerjeva opaža, da ameriške raziskave kažejo, da podaljšano bivanje pri starših in LAT faza predvsem stresno vpliva na starše, po odhodu mladih pa se lahko izboljšajo splošno zadovoljstvo in odnosi med partnerjema (Rener 2006, 97).

Odsotnost evropskih mladinskih politik povzroča, da je družinska opora esencialni vir mladih pri prehodu v odraslost. Iz vidika posameznika ta ekonomska in socialna odvisnost od staršev prispeva k krepitvi družinskih vezi (Santoro v Leccardi in Ruspini 2006, 147).

2. 4 Dom kot socialni prostor

Za razumevanje procesa odseljevanja od izvorne družine je pomembno osvetliti vse dimenzije prebivališča-doma. Dom ima poleg fizičnega hkrati tudi socialni in mentalni (psihični) pomen za mlade. Materialni, kulturni in socialni viri opore hkrati uokvirjajo mlade tako z upanjem kot s strahovi (Lahelma in Gordon 2003, 377). V psihološkem smislu so to ideje in predstave, ki jih mladi povezujejo z percepcijo doma. Koncept dom je kompleksen, saj je povezan z občutki pripadanja, materialne in emocionalne opore v fizičnem prostoru (Lahelma in Gordon 2003, 381). Bivanje v izvorni družini je dejansko lahko vir najglobljih, zadovoljujočih odnosov in hkrati najbolj konflikten prostor. Konflikti se nanašajo na različno razumevanje in stopnjo avtonomije (Arnett 2013, 175).

Dom je torej prostor, sestavljen iz socialnih procesov, psiholoških pomenov in fizične opore, kjer se vsakodnevno ustvarjajo razmerja s svojci. Pogostokrat mladi za svoje razloge o odhodu navajajo "želim svoj prostor" kar je lahko razumljeno v fizičnem prostoru, a lahko tudi v psihološkem smislu refleksija posameznika za neodvisno delovanje in samoodločanje. Hall pravi, da je naraščujoča potreba po neodvisni identiteti v tesni povezavi z vprašanjem prostora, saj mladi odrasli sčasoma občutijo potrebo po ohranjanju in raziskovanju občutka sebe kot individualnega tudi v prostorskem smislu (Hall v Lahelma in Gordon 2003, 383).

Dom je tudi vmesni prostor med mladimi in okoljem, v katerem se tvorijo medsebojni odnosi. To vključuje spomine, emocije in posebne pomena za mlade, saj je dom prostor zavetja, z ustaljenimi vzorci vedenja in domačim rutiniziranim vedenjem. Za mlade je lahko v mladostniškem obdobju odhod od doma lažji od pogajanj z odraslimi, kjer lahko nastajajo napetosti (Lahelma in Gordon 2003). Mladi razmišljajo o vseh teh aspektih preden odidejo od doma, saj dom povezujejo z odnosi v družini, z neodvisnostjo in avtonomijo (Lahelma in Gordon 2003, 381). Vzorci interakcije med starši in otroci so pomembni, saj se nadaljujejo in vplivajo na kasnejše odnose med njimi. V mladi odraslosti je sama odselitev od doma prehod, ki lahko spremeni odnose med njimi. Zmanjša se intenzivnost odnosa, kar ima pozitivne in negativne učinke. Tako starši opažajo zmanjšanje konflikta in spremenjena razmerja moči z mladimi, ki živijo osamosvojeni. Spremeni in oslabi se lahko tudi način izražanja starševske avtoritete. Odhod od izvorne družine je sicer jasen znak staršem, da je njihov potomec vstopil v odraslo dobo, kar jim pomaga prepoznati, da morajo svoje vedenje refleksirati in prilagoditi mladim odraslim. Mladi po drugi strani to rahljanje starševskega nadzora prepoznavajo kot del procesa, v katerem se zmanjšuje njihova odvisnost od staršev. Odhod od doma deluje kot katalizator in premik k bolj individualiziranemu odnosu, ki bazira na medsebojnemu spoštovanju. S strani staršev ima osamosvajanje tudi negativne učinke, saj se s svojimi otroci ne čutijo več tako emocionalno blizu, z njimi ne preživljajo več prostega časa in jih ne vidijo kot virov opore. To obdobje je lahko le začasno (Aquilino 1997, 682).

Lahelma in Gordon menita, da si mladi, ki še bivajo v izvorni družini sicer želijo neodvisnosti, a v smislu medsebojne odvisnosti in vzajemnosti. Ne želijo bivati sami, ampak z vrstniki, s katerimi si delijo tudi prosti čas. Nekateri mladi, ki se odselijo od doma kot socialnega prostora, v katerem so odraščali, izražajo skrb nad izgubo družbenih vezi. Le te si bodo izven domačega okolja morali izpogajati (Lahelma in Gordon 2003, 384). Vstop v

odraslost je kompleksen proces, saj je prisilil mlade, da se definirajo in izgradijo izven tradicionalnih socialnih struktur in pripisanih identitet. Giddens meni, da je v pozni moderni oblikovanje samoidentitete postal refleksiven projekt, ki povezuje osebne in družbene spremembe (Giddens v Molgat 2002, 136).

V zahodnih družbah mladi zapuščajo dom okoli dvajsetega leta, med razloge pa navajajo študij, kohabitacijo s partnerjem ali željo po neodvisnosti (Goldscheider in drugi v Arnett 2013, 194). Z odhodom mladih od doma se pojavi nova disrupcija v družinskem sistemu, ki zahteva prilagajanje. Večinoma se po odhodu izboljšajo tudi odnosi s starši, saj si postanejo bližji, manj je negativnih čustev. Arnett tudi meni, da imajo pogosto tisti mladi odrasli, ki se odselijo od doma boljše odnose s starši kot tisti, ostanejo doma. Nekateri menijo, da se z odselitvijo od doma poveča spoštovanje mladih do stashev, lažje je biti v pozitivnih odnosih tudi z nekom, s katerim ne živiš več. Prenehajo se vsakodnevna trenja, ki rezultirajo iz skupnega bivanja. Ko se mladi enkrat odselijo, občutijo svobodo, saj lahko vzpostavijo meje in pogostost odnosov s starši, česar prej niso (z)mogli (Arnett 2013, 194).

Razloge za odlašanje mladih z odhodom od doma Arnett močno povezuje z družinsko bližino, medodvisnostjo in nekoliko manj z samoodločanjem in samostojnostjo mladih odraslih. Večini takšnih mladih ugaja občutek tesne povezanosti med njimi in starši. Starši svojo nadzorniško vlogo zamenjajo za bolj sproščen in celo prijateljski odnos, vzpostavijo novo dimenzijo intimnosti. Drug z drugim imajo odrasel odnos, ki bazira na medsebojnem spoštovanju, prijateljstvu in enakovrednosti. Avtonomija in povezanost s starši sta komplementarni dimenziji razmerja s starši (Arnett 2013, 196).

Večina odraslih je dovolj fleksibilnih, da znajo prilagoditi svoje starševanje drugačnim potrebam mladih odraslih, še posebej potrebam po avtonomiji. Študije tudi kažejo, da se veliko staršev veseli naraščanja avtonomije svojih otrok, saj jim to omogoča več časa za uživanje lastnega življenja. Arnett prav tako meni, da starši dobro prenašajo sindrom praznega gnezda v pozitivnem smislu bolj kot v negativnem. Vse to je povezano s stopnjo zadovoljstva staršev s svojim življenjem. Neravnovesje, ki se lahko pojavi ob zapuščanju gnezda ni nujno negativen pojav in ima lahko pozitiven vpliv tako na starše, kot na otroke (Arnett 2013, 194).

Družina je torej psihosocialna skupnost, v kateri se tvorijo medosebni odnosi in naj bi delovala kot intimna solidarnostna celica. Starši znotraj družine vzdržujejo temeljno strukturo

odnosa do družbe in do samih sebe. S tem ponotranjajo strukturo identitete, ki je čim bolj ustrezna socialni realnosti (Ule 2008, 82).

Znotraj družine naj bi se opredelil in omogočil čas in prostor za samostojnost in individualizacijo. Pomemben vidik odnosov v družini je navezanost, ki lahko varira med fizično bližino in popolno povezanostjo, ki je lahko zgolj fizična bližina in elementarno oskrbovanje potreb ter popolno povezanost, ki izključuje druge interese in povezave, pogosto pa vključuje (pre)močne čustvene povezave med družinskimi člani (Ule 2008, 84–85).

V raziskavi Mladina 2010 se je potrdilo, da mladi odrasli, ki sobivajo v slovenski izvorni družini uživajo dokaj visoko stopnjo avtonomije, in ne poročajo o pomanjkanju zasebnosti. To je bilo razvidno tudi iz moje raziskave, kjer so mladi na vprašanje: Ali se moraš čemu odreči med bivanjem doma? in Ali imaš doma dovolj zasebnosti? Pri vseh neosamosvojenih je bil odgovor *Imam dovolj zasebnosti in Uživam v vsakdanjem druženju in bivanju z družino*.

Mladi odrasli, ki še bivajo doma, so svojo stopnjo pripravljenosti za sprejemanje odgovornosti enačili s tistimi že odseljenimi. Med že odseljenimi je sicer zaznati večjo zaupanje vase in večjo stopnjo odgovornosti in manj težav z individualizacijo kot pri tistih, ki še živijo s starši (Zupančič in drugi 2012). Navkljub občasnim konfliktom so večinoma odnosi med mladimi in njihovimi starši podporni, zadovoljujoči in ljubeči ter tesni, zavezniški (Larson v Arnett 2013; Ule in Kuhar 2003). Podaljšano bivanje doma je velikokrat kompromis, saj v medosebnih odnosih ni polne avtonomije, a obstaja delna svoboda odločanja. Nekateri mladi si delijo ekonomske stroške in tako živijo ekonomsko polodvisni v izvorni družini (Lahelma in Gordon 2003, 388 ; Ule 2008).

Mladi odrasli v Sloveniji dojemajo odraslost kot osebno neodvisnost, samostojnost, psiho-socialno zrelost in sposobnost poskrbeti zase. Problem nastane, kako ti mladi odrasli to izražajo v podaljšanem bivanju s starši?

3 EMPIRIČNI DEL

3.1 Opis metodologije

Mlade odrasle je najboljšo obravnavati v vseh dimenzijah, tako socialnih in psiholoških kot tudi demografskih in političnih. V Sloveniji so mladi odrasli manjšinska skupina, v kateri se odražajo pretekli demografski vzorci in hkrati se v njih zrcalijo tudi sedanji in prihodnji družbeni trendi v gospodarstvu in politiki (Vertot 2009). Delež mladih se zmanjšuje sorazmerno z demografsko sliko- število mladih v Sloveniji je bilo konec leta 2012 skoraj 360.000, kar predstavlja 17.5 odstotka vseh prebivalcev Slovenije. Glede na projekcije prebivalstva naj bi se delež mladih do leta 2030 znižal za skoraj 30 odstotkov, kar je za še enkrat toliko kot predvideno povprečje v državah članicah Eu. Demografske napovedi kažejo, da bo v naslednjih 50 letih v Sloveniji vse manj mladih. Od leta 1990 do leta 2012 se je število mladih znižalo za 43.000 oseb, do leta 2059 pa naj bi se število mladih znižalo še za 113.000 oseb. Delež mladih v celotni populaciji bo po projekcijah padel za več kot 5 odstotnih točk (Lah in Svetin 2012). Pomemben vidik je tudi podaljševanje mladosti in izobraževanja, saj mladi tako kasneje vstopijo na trg dela, starejša populacija pa se povečuje (Jablanović 2013).

Leta 2008 je skoraj 70 odstotkov mladih do 34 let živelo z vsaj enim staršem, pozna odselitev in osamosvojitve pa sta sicer bolj značilni za moške. Leta 2010 je ta delež mladih do 34 let, ki še živijo z vsaj enim od staršev znašal več kot 60 odstotkov, kar je več kot evropsko povprečje, ki je bilo 50 odstotkov. Mladi, ki se odselijo od doma, pa so velikokrat še odvisni od staršev. Med mladimi, kateri najstarejši član gospodinjstva je leta 2010 sodil v starostno skupino do 34 let je bilo 40 odstotkov lastnikov stanovanja, 15,5 odstotkov je bilo najemnikov, 45 odstotkov pa uporabnikov, kar pomeni, da niso ne lastniki, ne plačniki najemnine za stanovanja. Največkrat gre za stanovanja v dvostanovanjski hiši, ki si jo delijo s starši (Lah in Svetin 2012). Mladi v Sloveniji sicer kažejo eno od najnižjih stopenj tveganj za revščino glede na druge države evropske unije, kar je posledica poznega odseljevanja mladih od izvorne družine. Leta 2010 je stopnja tveganja revščine za mlade do 29 let znašala 10 odstotkov. Večina mladih živi s starši do 30 leta zaradi kombinacije stanovanjske, zaposlovalske in pokojninske politike (Lah 2012). Rener trdi, da je dinamika visoke moderne specifična in razširja tveganja mladih, saj se krepijo družbene neenakosti znotraj temeljnih

institucij globalne družbe, ki vplivajo na klasično razredno strukturo družbe znotraj družin, izobraževalnega sistema in zaposlovanja. Empirični podatki torej potrjujejo tezo, da podpornost družin znižuje tveganje revščine, saj se mladi med seboj sicer razlikujejo v količini in razpoložljivosti virov in priložnosti, a je potek njihovega prehoda v odraslost v veliki meri odvisen od podpore in umestitve v podsistemih in družini (Renner 2006, 108).

Sobivanje je v evropskem prostoru lahko strategija za minimalizacijo izdatkov, mladih in družine. V skupnem sobivanju si delijo stroške. To je tudi odziv mladih na negotovosti, ki jih čaka v prihodnosti, po končanem študiju (Boyd in Norris 1999, 4).

3.2 Tehnika zbiranja podatkov

Pri svoji raziskavi sem uporabila kvalitativno metodo polstrukturiranega intervjuja, saj je le ta konverzacija z namenom pridobitve čim globjega vpogleda v respondentovo vedenje, razmišljanje, občutenje in izkušnje. Zanimajo nas prikrite perspektive intervjuvanca na bazi fluidne interakcije med spraševalcem in respondentom (Haralambos 2005).

Na podlagi teoretske literature sem empirični del razdelila na posamezne sklope, v okviru katerih sem preverjala mnenja, stališča in vedenja mladih odraslih. Zanimalo me je, ali se oz. kako se razlikujejo razmišljanja, čutenja in izkušnje osamosvojenih mladih od tistih, ki še živijo v izvorni družini. Zanimali so me vzroki za odselitev in vzroki proti. Zanimalo me je tudi, kakšne prednosti in slabosti vidijo v samostojnem bivanju. Poleg ekonomskih razlogov sem posebej pri tistih, ki še živijo s starši skušala najti prikrite razloge za kohabitacijo v izvorni družini emocionalne narave in morebitne emocionalne odvisnosti.

V prvem sklopu vprašanj sem intervjuvance in intervjuvanke prosila, naj opišejo svoj odnos z izvorno družino. V drugem sklopu vprašanj sem preverjala pogoje, pod katerimi so se mladi osamosvojili in odselili od izvorne družine. Osredotočala sem se tudi na morebitne ovire pri osamosvajanju in preverila, ali so se lahko oprli na kakšno organizacijo, profitno ali neprofitno. Zanimalo me je tudi stališče o samostojnosti in razumevanju odraslosti v osebni perspektivi. Zadnji sklop vprašanj je bil namenjen prepoznavanju morebitnega emocionalnega nadzora in protektivnih staršev. Ker gre za izredno delikatno problematiko, sem ta vprašanja zastavila čisto na koncu intervjuja.

Subjekti

Da bi natančneje analizirala kompleksen pojav osamosvajanja mladih odraslih sem se odločila kvalitativno raziskati to področje z polstrukturiranimi intervjuji na vzorcu dvanajstih mladih odraslih v starosti od 20 do 30 let, 7 jih biva ločeno od staršev, v izvorni družini staršev jih biva 5. Podatki so razvidni iz tabele 3.1.

Tabela 3.1: Socio-demografske značilnosti intervjuvancev (Imena so izmišljena)

Ime	Starost	Status		
Lucija	20 let	osamosvojena	študentka	samska
Tanja	24 let	osamosvojena	študentka	v zvezi
Rok	24 let	še ni osamosvojen	nezaposlen	samski
Iris	25 let	še ni osamosvojena	nezapolena	v zvezi
Lovro	26 let	osamosvojen	študent	samski
Blaž	26 let	še ni osamosvojen	zaposlen	samski
Anita	26 let	še ni osamosvojena	nezaposlena	samska
Klara	26 let	osamosvojena	zaposlena	poročena, mati
Saša	27 let	osamosvojena	zaposlena	v zvezi
Žan	27 let	še ni osamosvojen	študent	v zvezi
Neža	30 let	osamosvojena	zaposlena	samska
Jan	30 let	osamosvojen	zaposlen	v zvezi

Hipoteze

Hipoteza 1: **Mladi odrasli, ki so se odselili od staršev, občutijo več osebne avtonomije kot mladi, ki živijo v izvorni družini.**

Hipoteza 2: **Mladi, ki živijo v izvorni družini, pogosteje poudarjajo prednosti skupnega življenja s starši.**

Hipoteza 3: **Mladi, ki živijo v izvorni družini imajo bolj ambivalentna razmerja s starši.**

3.3 Analiza rezultatov

Pojmovanje odraslosti

Dosedanje raziskave mladine kažejo, da mladi v Sloveniji največkrat navajajo občutenje odraslosti na psihološko-socialni ravni. To vključuje preoblikovanje identitete in ne le pridobitev statusa za uspešno izveden prehod v odraslost. Za prehod v odraslost se najpogosteje označujejo slednji prehodi, ki pa so sicer nekompatibilni in se izvajajo posamično, niti niso nujno zaporedni: končanje izobraževanja in prehod na trg dela, odselitev od izvirne družine ali samostojno gospodinjstvo, partnerska zveza v kohabitaciji, starševstvo (Kuhar 2009, 5).

Za mlade v moji raziskavi, ki ne živijo s starši bi lahko trdila, da vsi, tako odseljeni kot še neodseleni podobno pojmujejo odraslost. Vsi jo povezujejo z avtonomijo in sprejemanjem odgovornosti za svoja dejanja.

“Odrasla oseba si takrat, kadar si se sposoben na podlagi lastnih prepričanj odzvati na situacije, probleme in potrebe, ki ti prihajajo naproti. Na nek način prevzameš odgovornost za svoje delovanje. Imaš vajeti v rokah” (Jan 2013).

“Verjamem, da je pomen odrasle osebe večplasten. Sama pojem enačim s sprejemanjem odgovornosti za lastna dejanja, učinkovito delovanje v družbi z ozirom na druge ljudi. Seveda to vključuje tudi sposobnost skrbeti zase v vseh aspektih, brez pomoči drugih” (Lucija 2013).

“Po mojem mnenju ne gre za to, da je nekdo 'odrasel' samo zato, ker je dokončal šolanje, ima službo, plačuje račune in ima družino. Biti samostojen je stanje, ne status, naziv, 'nalepka', ali posledica” (Tanja 2013).

“Odraslost...To je ta abstrakten pojem, ki ga uporabljamo, da ljudem vzbujamo občutke dolžnosti in krivde” (Tjaša 2013).

“Odrasel si, kadar odgovarjaš zase brez pomoči drugih odraslih” (Blaž 2013).

Zanimivo, odselitev od izvirne družine za mlade v moji raziskavi ne pomeni nujno merila za odraslost:

“Samo zato, ker ne stanuješ doma, še ne pomeni, da živiš odraslo življenje” (Lovro 2013).

“Ni merilo za prehod v odraslost, je pa pomemben korak v odraslo življenje” (Tjaša 2013).

Tako mladi odrasli v moji raziskavi potrjujejo tezo, da stopnja in vrsta avtonomije ni enoznačen kriterij za razmejevanje življenjskih obdobj oz. kriterij odraslosti v protislovnem okolju pozne moderne (Ule 2008).

Dejavniki, ki vplivajo na odseljevanje mladih

Dejavniki, ki so vplivali na odseljevanje mladih v moji raziskavi so različni- strukturni, finančni in emocionalni, manj pogosto želja po partnerstvu.

Zunanji dejavniki

Trije mladi v moji raziskavi so se odselili zaradi študija, saj so tako bližje fakulteti, te tudi finančno delno še podpirajo starši. Vendar si ti mladi, ki so sicer že odseljeni od izvorne družine, želijo pridobiti tudi finančno neodvisnost ter se s tem popolnoma osamosvojiti.

“Po študiju v tujini sem začutila, da potrebujem iti na svoje. Družina me je pri tem podprla in zgodilo se je” (Anita 2013).

“Glavni razlog je bil študij v Ljubljani” (Lovro 2013).

Drugi razlogi za odselitev so bili želja po skupnem življenju s partnerko. To sta kot razlog navedla dva mlada v moji raziskavi.

“Osamosvojil sem se zaradi želje po skupnem življenju z mojo partnerko”(Jan 2013).

“Ustvariti sem si želela dom s partnerjem na svojem, v katerem bi si ustvarila družino” (Klara 2013).

Dva mlada odrasla v moji raziskavi sta se odselila od izvorne družine zaradi stalne zaposlitve v drugem kraju bivanja.

Emocionalni dejavniki

Arnett meni, da se mladi po odselitvi od izvorne družine počutijo bolj svobodne, saj lahko vzpostavijo meje in pogostost odnosov s starši, česar prej niso (z)mogli (Arnett 2013, 194). V

skladu s to trditvijo tudi mladi v moji raziskavi trdijo, da občutijo več osebne avtonomije kot prej, ko so še bivali doma. S tem se potrjuje moja hipoteza: **Mladi odrasli, ki so se odselili od staršev, občutijo več osebne avtonomije kot mladi, ki živijo v izvorni družini.**

Tej trditvi je močno pritrnilo vseh sedem intervjuvancev in intervjuvank, ki živijo ločeno od staršev. Razlogi za osamosvojitvev in odselitev mladih odraslih v moji raziskavi so bili največkrat tesno povezani z željo po večji samostojnosti. Individualizacija in neodvisnost sta povezana z vzpostavitvijo odnosa med starši in mladimi odraslimi kot enakovrednimi odraslimi brez pretesne emocionalne navezanosti mladih odraslih na starše (Arnett 2013).

”Osamosvojila sem se, ker sem čutila, da moram zaživeti na svoj način. Svojo družino imam rada, a pride čas v življenju, ko veš, da moraš najti svoja pravila in svoj ritem življenja. Zelo sem si želela oditi na svoje, saj sem tako bolj svobodna” (Tjaša 2013).

”Hotel sem najti svoj svet, brez omejitev, v katerem lahko živim po svojim merilih, kjer lahko najdem svojo individualnost” (Jan 2013).

Biggart meni, da podaljšano življenje in bivanje v domačem okolju ovira željo po osamosvajanju, obdobja delne neodvisnosti pa takoj povečajo željo po neodvisnem življenju (Biggart v Ule 2008, 14). To tezo so potrdili tudi mladi v moji raziskavi, saj se od tistih mladih, ki bivajo osamosvojeno, nihče ne želi vrniti v dom izvorne družine. Nasprotno, v osamosvojenem bivanju vidijo precej več možnosti za samoizražanje, organiziranje prostega časa in občutijo več avtonomije.

Glavno vprašanje, ki sem jim ga zastavila se je nanašalo na to, kaj so mladi pridobili s tem, ko so se osamosvojili in odselili in kaj so izgubili. S tem sem želela pridobiti informacije o motiviranosti mladih za odselitev.

”Izgubila sem skrb za mojo prehranjevanje in hišna opravila, finančno varnost in zavetje doma. A bilo je vredno, ne obžalujem” (Tjaša 2013).

”Morala sem prevzeti več odgovornosti in odločitev. Z osamosvojitvijo sem postala bolj samozadostna in bolj zaupam vase” (Klara 2013).

”Pridobila sem svojo samostojnost, nihče se več ne vmešava v moj ritem življenja in postala sem čustveno bolj svobodna. Predvsem pa nisem več obremenjena z družinsko dramo” (Tjaša 2013).

”Očeta sem doživljal kot ekstremno zaščitniškega, ogromno omejitev, verbalnih in neverbalnih obsodb. Od njega sem dobil potrditev skoraj le takrat, kadar sem trdo delal in trpel. Takrat sem dobil pozornost. Prosti čas skoraj, da ni bil dovoljen. Ima ogromno srce in sem ponosen, da je moj oče, vendar si življenja nisem predstavljal kot trdo delo in trpljenje... Bolj je bil problem kasneje, saj sem mislil, da bom z odhodom rešil veliko stvari. Pa ni bilo čisto tako. Starše, še posebej očeta sem nosil še dolgo s seboj, ga nosim še sedaj v obliki omejitev, prepričanj” (Jan 2013).

Nekateri sociološki teoretiki trdijo, da naj bi se znotraj družine opredelil in omogočil čas in prostor za samostojnost in individualizacijo (Ule 2008, 84; Arnett 2013). Arnett meni, da je sicer večina odraslih dovolj fleksibilnih, da znajo prilagoditi svoje starševanje drugačnim potrebam mladih odraslih, še posebej potrebam po avtonomiji, vendar rezultati moje raziskave kažejo, da tega vedenja ne gre posploševati. Zanimalo me je mnenje mladih odraslih, ki ne bivajo več v izvorni družini o tem, zakaj se nekateri mladi nikoli ne osamosvojijo in odselijo od izvorne družine. Iz perspektive že odseljenih mladih je podaljšano bivanje v izvorni družini prepoznan kot problem, saj so do tega vprašanja precej ambivalentni in ga nekateri obsojajo. Razlogi že odseljenih o tem, zakaj se mladi pozno osamosvajajo in odselijo so lahko povezani z nefleksibilnim odnosom, kjer starši mladim odraslim ne priznavajo dovolj avtonomije:

”Najverjetneje se ne osamosvojijo, ker jim je lagodno živeti doma. Predvsem zato, ker za njihove potrebe poskrbijo drugi in jih tako razvadijo” (Klara 2013).

”Osamosvojijo se, ker nimajo služb in so zaradi tega socialni problem. Zdi se mi da je razlog za to, da se ne osamosvojijo veliko večji problem kot sama neosamosvojitvev” (Saša 2013).

”Vsekakor obstaja razlog za to, da se nekateri ne osamosvojijo. To je vsekakor najvarnejši prostor. Nekaterim odgovarja ostati doma in delovati na precej podoben način do konca svojega življenja, nekateri pa želimo pogledati še izven ustaljenih in utrjenih poteh prepričanj” (Jan 2013).

”Mislim, da večina ljudi, ki se dolgo osamosvajajo, v starših predolgo vidijo uteho, prokrastinirajo. Mogoče se ne želijo soočiti z realnostjo iz strahu pred neuspehom, negotovostjo prihodnosti- življenja na svojem in odgovornostjo. Morda ne zaupajo vase in se ne čutijo sposobne” (Lucija 2013).

Moja druga hipoteza se je nanašala na mlade, ki še bivajo v izvorni družini : **Mladi, ki živijo v izvorni družini, pogosteje poudarjajo prednosti skupnega življenja s starši.**

Tisti mladi v moji raziskavi, ki še živijo v izvorni družini niso izražali prevelike želje po odselitvi, saj jim je bivanje doma večinoma prijetno, ali pa so se sprijaznili z usodo, da trenutno ne (z)morejo bivati osamosvojeno.

“Doma me čaka topel obrok, tople odnos in občutek delne avtonomije. Trenutno mi to zadošča” (Blaž 2013).

“Ne vem, če bi bila rada na svojem....Mislim, da se to ne bo zgodilo v kratkem, saj za to nimam pogojev” (Anita 2013).

Vsi mladi v moji raziskavi, ki še bivajo s starši so kot glavni razlog, da se ne odselijo od doma navedli finančne razloge. Dva intervjuvanca sta poleg finančnih navedla še psihološke dejavnike, ki so bili povezani z nizko stopnjo samozavesti in osebno negotovostjo.

“Težko mi bo, ko se bom podala v neznano, saj ne vem kaj me čaka. Doma imam vse, kar potrebujem, razen miru. Ne vem, če bi lahko živela sama. Ne zaupam si popolnoma” (Anita 2013).

Hipotezo lahko delno potrdim, saj so mladi sicer praviloma poudarjali prednosti skupnega življenja s starši. Prednosti vsi mladi, ki še bivajo doma vidijo predvsem v finančnem smislu, saj se ne čutijo obremenjene s skrbjo za osnovne življenjske potrebe. Slabosti prepoznavajo le trije mladi, ki še bivajo s starši. Te slabosti se lahko izkažejo za bolj problematične, saj je tu možno zaznati velik vpliv na njihovo osebno svobodo.

“Prednosti so vsekakor poceni bivanje in druženje z družino, slabosti pa so po mojem mnenju pomanjkanje miru v hiši in nesamostojnost. Med bivanjem v izvorni družini se moram odreči ponavadi miru v hiši, saj hiša skoraj nikoli ni prazna” (Žan 2013).

“Preveliko vmešavanje staršev in premalo zasebnosti, prepiri in nadzorovanje nad porabo me ovirajo pri osamosvajanju” (Neža 2013).

Podaljšano bivanje v izvorni družini je tudi v empiričnem delu moje raziskave prepoznano kot kompromis, saj v njem ni polne avtonomije, a obstaja delna svoboda odločanja mladih. Z delitvijo stroškov tako živijo vsaj ekonomsko, če ne tudi čustveno polodvisni v izvorni družini (Lahelma in Gordon 2003, 388).

Iz nekaterih odgovorov mladih, ki še bivajo v izvorni družini je bilo možno razbrati, da mladi čutijo, da bivanje doma dolgujejo svojim staršem. Lahko bi rekli, da gre pri dveh intervjuvancih za prikrite razloge, predvsem emocionalne, ki pa so se sprva kazali le kot ekonomski dejavniki.

“Skrbi me, kako se bodo znašli, če odidem, saj si želijo biti z menoj do konca. Mogoče bi jih razočarala. Njihovo mnenje mi je zelo pomembno, saj vedo, kaj je najboljšše zame” (Iris 2013).

Odgovor Iris mi je potrdil, da gre pri mladih, ki bivajo s starši morda za prikrit občutek dolžnosti do izvorne družine in emocionalne odvisnosti, ki pa je trije mladi odrasli ne prepoznavajo.

V skladu s separacijsko-individuacijsko teorijo naj bi bilo razrahljanje vezi med starši in otroci osnovna razvojna naloga. Podaljšano bivanje s starši lahko torej ogroža pridobivanje neodvisnosti, odraslosti in lahko kaže na pomankanje zrelosti in potencialne probleme pri razvoju emocionalne avtonomnosti ter pogajanje s starši za nehierarhičen položaj (Blos in Beyers v Zupančič in drugi 2012, 270).

Zelo pomemben vidik odnosov v družini je navezanost, ki lahko varira med fizično bližino in popolno povezanostjo, ki je lahko zgolj fizična bližina in elementarno oskrbovanje potreb ter popolno povezanost, ki izključuje druge interese in povezave, pogosto pa vključuje (pre)močne čustvene povezave med družinskimi člani (Ule 2008, 84–85).

Tu se zgodi tudi zanimiv moment v mojem raziskovanju, saj obe skupni mladih, tako tisti, ki ne bivajo več v izvorni družini, kot tudi tisti mladi, ki bivajo s starši izražata tesno emocionalno navezanost na starše.

“Živim s starši, ker je to finančno boljše, lepo skrbijo zame in imamo zaupen odnos” (Žan 2013).

“Doma imam vse, kar potrebujem. Udobje, ni mi treba skrbeti za hrano, gospodinjenje... Včasih nastanejo trenja, a tudi to potrpi” (Blaž 2013).

“Bivam sicer doma, a si želim na svoje, ko se bom poročila.... Seveda je prva, ki izve za moje težave mama. Ona je moja najboljša prijateljica in izkušena svetovalka. Ima odgovor na vsako vprašanje” (Iris 2013).

“Doma mi je sicer čisto v redu, a bi rad našel partnerko da bi se skupaj odselila. Mogoče sem premalo drzen. Težko si drzen, če te vedno kontrolirajo starši” (Rok 2013).

Kazalec močne emocionalne povezanosti staršev in mladih odraslih je tudi frekvenca stikov s starši, ki je za mlade v moji raziskavi tako pri odseljenih mladih kot tistih, ki še bivajo s starši pomemben dejavnik potrditve in ohranjanja stika z izvorno družino.

“Osebnostno se srečamo vsak teden ali dva. Med tednom smo v stiku prek telefona, e pošte vsaj trikrat. Rad slišim, da sem še del družine, da me podpirajo pri mojem osamosvajanju” (Lovro 2013).

“Najboljše pri bivanju v izvorni družini je tudi pogosto skupno druženje in občutek podpore staršev. Njihovo mnenje o mojih odločitvah mi je zelo pomembno” (Žan 2013).

Mladi v moji raziskavi, ki bivajo osamosvojeno so, zanimivo, že sami opozorili na morebitne disonance, ki nastajajo v skupnem bivanju v izvorni družini in na morebitno popolno povezanost:

“Večinoma v Sloveniji starši radi zadržijo svoje otroke ali pa jim s svojimi preveč pokroviteljskimi nazori onemogočajo rast v odraslo osebnost. Odvisno je predvsem od tega, koliko avtonomnosti si zmožen ustvariti v okolju, kjer so prisotni tudi starši. Nekateri mladi odidejo, ker se počutijo utesnjeno in skušajo odrasti v okolju, kjer je več prostora za njih same. Drugi odidejo, ker so oblikovali zdravo osebnost in imajo željo po še večji neodvisnosti. Nekaterim uspeva bivati doma in so zmožni delovati avtonomno kljub prisotnosti staršev. Problem pa po mojem predstavljajo tisti, ki ne čutijo potrebe po odraslosti, saj s starši ustvarijo nekakšno simbiozo, v kateri tako staršu kot otroku ni potrebno rasti” (Jan 2013).

Na podlagi opravljenih intervjujev z mladimi odraslimi v moji raziskavi sem analizirala tudi mojo hipotezo, da imajo **mladi, ki živijo v izvorni družini bolj ambivalentna razmerja s starši**. Pri nekaterih mladih sem zaznala nelagodje ob vprašanjih, ki so se navezovali na navezanosti na starše in značilna protislovna občutenja emocij, motivacije.

“Starši me finančno podpirajo, za kar sem jim hvaležna. Ne vem, če mi je to všeč. Dnevno nastajajo trenja, a tudi to potrpi. Ker moram, nimam izbire” (Anita 2013).

“Po eni strani sem vesel, da se mi ni potrebno obremenjevati z gospodinjenjem, a mi je ta navezanost na dom včasih ovira. Po eni strani jih potrebujem (starše), po drugi pa bi raje odločal sam. To je navsezadnje moj lajf” (Blaž 2013).

Mladi v moji raziskavi, ki še bivajo v izvorni družini, izražajo ambivalentna nihanja med protislovji v emocijah in mišljenju, saj se jim zdijo le ta začasno ali trajno nerešljiva.

“Težko mi bo, ko se bom podala v neznano, saj ne vem kaj me čaka. Doma imam vse, kar potrebujem, razen miru. Ne vem, če bi lahko živela sama. Ne zaupam si popolnoma” (Anita 2013).

Zaupanje v družini se tudi v empiričnem delu moje raziskave izkaže kot pomemben dejavnik, ki vpliva na odselitev od izvorne družine. Mladi v moji raziskavi, ki še bivajo v izvorni družini so namreč izražali zaupanje v starše, a nezaupanje v svojo sposobnost osamosvojitve.

“Svet je tako krut. V zavetju doma se počutim sprejeto, čeprav mi ne omogoča veliko samoodločanja. Saj ne vem, kako bi moje življenje potekalo, če bi bilo v večji meri vse odvisno le od mene. Prevzeti odgovornost za svoje življenje se mi zdi pomembno, a trenutno se mi to zdi neuresničljivo” (Blaž 2013).

“Staršem ne zaupam popolnoma, ker sta me večkrat razočarala. To je bil pomemben dejavnik za odselitev in samostojno bivanje. Uteho in domač občutek sem si ustvarila sama, skupaj s svojim sedanjim partnerjem. S starši sicer še imamo pogoste stike, a domačnost občutim le ob svojem partnerju” (Saša 2013).

V slovenskih raziskavah o mladih- Ule in Kuhar Mladi, družina, starševstvo in Mladina 2010 so sicer mladi največkrat izpostavili zunanje dejavnike. Poudarjali so finančne in stanovanjske dejavnike, ugodnost bivanja doma in varčevanje za samostojno prihodnost. Subjektivni, psihološki dejavniki so bili vezani na udobnost in neobvezujočnost bivanja v izvorni družini, dobre odnose s starši z visoko stopnjo avtonomije. Razlogi za podaljšano življenje s starši tako niso le institucionalno-materialistične narave, v smislu ekonomske odvisnosti, temveč tudi povezani z dejavniki lagodnosti bivanja doma, visoko stopnjo avtonomije in svobode, materialno in emocionalno varnostjo. Kuhar meni, da so to lahko razlogi, zaradi katerih mladi niso motivirani za samostojno življenje izven izvorne družine (Kuhar 2009, 19–21). Nasprotno, menim, da so razlike med mladimi precejšnje, saj je podaljšano bivanje v izvorni družini glede na rezultate moje raziskave kompleksen pojav ni nujno lagodno. V nekaterih primerih gre pri podaljšanem bivanju s starši za občutek obligacije, prav ta vez zaupanja pa

velikokrat vključuje občutek dolžnosti. Tako je svoboda mladih lahko le navidezna, saj naj bi razmerja med starši in mladimi odraslimi temeljila na brezpogojnem zaupanju kot predpogoju za skupno bivanje. Zaupanje pa poleg ranljivosti vključuje tudi občutke obligacije, torej na nek način vpliva tudi na občutek svobode in zameji meje vedenja, kar se še posebej izraža prav v intimnih razmerjih.

Slabosti intervjuja kot kvalitativno raziskovalne metode je vpliv spraševalca, saj intervju ne predstavlja običajne interakcijske situacije. Nezavedno lahko vpliva na respondentove odgovore, saj se lahko čuti usmerjanega s strani spraševalca (Haralambos 2005). Izbrala sem nekoliko pristranski vzorec, saj sem intervjuvance vsaj delno poznala že od prej, a sem z njimi sicer vzpostavila zaupen odnos, ki je ključen za pridobivanje relevantnih odgovorov. S pomočjo empatije sem poskušala prodreti v čustvena ozadja in miselne slike respondentov. To je bila težja naloga, kot sem pričakovala. Mladi odrasli se (pre)tesnih stikov tako v bivanjskem kot tudi emocionalnem smislu, še posebej slednjemu, s starši mnogokrat sramujejo in jih zanikajo, čeprav tega sprva ne pokažejo.

4 SKLEP

Življenje mladih odraslih je polno protislovij. Podaljšano bivanje v izvorni družini je lahko odgovor mladih na individualizacijo in racionalizacijo, a je hkrati protislovno, saj niti ni racionalna izbira. Mladi v Sloveniji, sodeč po raziskavah zadnjih nekaj desetletij ne preferirajo podaljšanega bivanja v izvorni družini, bolj se čutijo prisiljeni v tak način kohabitacije. Mladi v moji raziskavi, ki so se odselili od izvorne družine so potrdili mojo hipotezo, da občutijo več osebne avtonomije kot prej, ko so še bivali s starši. Iz vidika psihologije je odselitev od izvorne družine in s tem osamosvojitve del osebnega razvoja. Separacija od izvorne družine in prehod v odraslost naj bi bila ena od temeljnih razvojnih nalog mladih, pa vendar je že prehod v odraslost lahko problematičen prav iz vidika poznomodernega dvoumnega pojmovanja odraslosti. Odraslost ni nujno predpogoj za samostojnost, prav tako ne za avtonomnost. Tudi odselitev od izvorne družine ni merilo za odraslost, je pa ključen korak za izgradnjo odnosov izven izvorne družine.

Protislovni so tudi odnosi med starši in mladimi, saj naj bi raziskave v slovenskem prostoru sicer kazale na zavezništvo, brezpogojno skrb in visoko stopnjo zaupanja. Z podaljšanim bivanjem v izvorni družini naj bi po mnenju nekaterih socioloških teoretikov družina postala bolj odprte, fleksibilne in pogajalske narave. Večina mladih naj bi uživala precej svobode in prostora v družini in živela v harmoniji s starši (Ruspini 2006, 20; Ule 2008). Vendar so mladi v moji raziskavi velikokrat opozarjali na neenakosti, ki v takšni razmerjih nastajajo. Te neenakosti so poleg pomanjkanja avtonomije in osebnega prostora pri nekaterih mladih vključevale emocionalne dejavnike neenakosti v medsebojnih odnosih, pomanjkanje zaupanja in spoštovanja tako staršev do mladih kot slednjih do staršev. Podaljšana kohabitacija s starši mladim sicer dovoljuje lažje načrtovanje biografij in odlog pomembnih odločitev, a ne omogoča polne avtonomije mladih, ne glede na fleksibilnost odnosov v družini. S strani staršev je lahko skrb za mlade odrasle ovira, saj odlagajo neznane življenjska obdobja, ki bi jim radikalno spremenila vsakodnevni ritem in razširila obzorja. Za oba, tako starše kot otroke je podaljšana kohabitacija lahko vprašanje identitete (Leccardi in Ruspini 2006).

Dimenzija tesnih socialnih stikov med mladimi je tudi v slovenskem prostoru aktualna in močno prisotna, saj družina predstavlja ekonomsko, čustveno in bivanjsko podporo. Je ščit pred socialno negotovostjo, eksistencialno in emocionalno stisko in blokira negotovosti pred prihodnostjo (Ule 2008). Tudi mladi v moji raziskavi so potrdili, da imajo tesne in frekventne

stike s svojimi starši, tako tisti, ki bivajo v izvorni družini kot tisti, ki bivajo ločeno. Tudi že odseljeni mladi vzdržujejo frekventne stike s svojimi starši. Le te mladi v moji raziskavi tudi visoko vrednotijo in spoštujejo, še posebej, če so se odselili od izvorne družine.

Po drugi strani so nekateri mladi, ki še bivajo s starši delno potrdili mojo hipotezo, da v bivanju z izvorno družino vidijo predvsem prednosti skupnega bivanja. Ta prednost je bila prepoznana predvsem kot finančna, a je pri nekaterih mladih vključevala tudi pomanjkanje zasebnosti in avtonomije.

Moja tretja hipoteza se je nanašala na ambivalentne odnose med mladimi in njihovimi starši. Iz odgovorov intervjuvancev in intervjuvank mladih odraslih v moji raziskavi lahko sklepam, da obstajajo indici, ki nakazujejo na občutenje ambivalentnih odnosov med starši in mladimi, ki še bivajo v izvorni družini. Ne moremo trditi, da obstaja pri slednjih močna emocionalna navezanost na starše, a obstajajo ambivalentne, protislovne emocije, ki vključujejo navezanost in občutenje avtonomije hkrati z nemočjo in odvisnostjo od mnenj staršev.

Glede na majhen vzorec moje raziskave je težko potrditi emocionalno odvisnost mladih z bivanjem v izvorni družini, a lahko potrdim, da so vezi med mladimi odraslimi v moji raziskavi in njihovimi starši v Sloveniji tesne ne glede na skupno bivanje. Za nadaljne raziskovanje bi potrebovala bolj natančno tehniko zbiranja podatkov, saj je emocionalne dejavnike zelo težko meriti in kategorizirati.

5 LITERATURA

1. Allen, Sandra F. in Cal D. Stoltenberg. 1995. Psychological Separation of Older Adolescents and Young Adults From their Parents: An investigation of Gender Differences. *Journal of Counseling & Development* 73 (May/June): 542–546.
2. Anita. 2013. Intervju z avtorico. Ljubljana, 5. september.
3. Aquilino, William S. 1997. From adolescent to young adult: A prospective study of parent-child relations during the transition to adulthood. *Journal of Marriage and the Family* 59 (August): 670–686.
4. Arnett, Jeffrey Jensen. 2013. *Adolescence and emerging adulthood a cultural approach*. Boston: Pearson.
5. Blaž. 2013. Intervju z avtorico. Ljubljana, 4. september.
6. Boyd, Monica in Doug Norris. 1999. The crowded nest: Young adults at home. *Statistics Canada* (11-008): 2–5.
7. Cote, James E. 2000. *Arrested adulthood : the changing nature of maturity and identity*. London: New York University Press.
8. Eurostat. 2009. *Youth in Europe 2009*. Dostopno prek: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-78-09-920/EN/KS-78-09-920-EN.PDF (12.oktober 2013).
9. Furlong, Andy in Fred Cartmel. 2007. *Young people and social change: new perspectives*. New York: Open University Press.
10. Giddens, Anthony. 2000. *Preobrazba intimnosti*. Ljubljana: Cf.
11. Haralambos, Michael in Martin Holborn. 2005. *Sociologija: teme in pogledi*. Ljubljana: DZS.
12. Iris. 2013. Intervju z avtorico. Ljubljana, 4. september.
13. Jablanović, Branimir. 2013. *Mednarodni dan mladih 2013*. Dostopno prek: http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?id=5652 (5. oktober 2013).
14. Jan. 2013. Intervju z avtorico. Ljubljana, 10.september.
15. Klara. 2013. Intervju z avtorico. Ljubljana, 7. september.
16. Kuhar, Metka. 2009. *Prehodi mladih v odraslost*. Maribor: Irdo.
17. Lahelma, Elina in Tuula Gordon. 2003. Home as Physical, Social and Mental Space: Young People's Reflections on Leaving Home. *Journal of Youth Studies* 6 (4): 377–390.

18. Lah, Lenart. 2012. *Mednarodni dan mladih 2012*. Dostopno prek: http://www.stat.si/novica_prikazi (3. oktober 2013).
19. --- in Irena Svetin. 2012. *Mladi v Sloveniji, 2011*. Dostopno prek: http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?id=5114 (3. oktober 2013).
20. Lavrič, Miran. 2011. *Mladina 2010: družbeni profil mladih v Sloveniji*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport.
21. Leccardi, Carmen in Elisabetta Ruspini. 2006. *A new youth? young people, generations and family life*. Aldershot; Burlington (VT): Ashgate
22. Leondari, Angeliki in Grigoris Kiosseoglou. 2000. The relationship of parental attachment and psychological separation to the psychological functioning of young adults. *The Journal of social psychology* 140 (4): 451–464.
23. Lüscher, Kurt. 2011. Ambivalence: A “Sensitizing Construct” for the Study and Practice of Intergenerational Relationships. *Journal of Intergenerational Relationships* (9): 191–206.
24. Lovro. 2013. Intervju z avtorico. Ljubljana, 7. september.
25. Lucija. 2013. Intervju z avtorico. Ljubljana, 4. september.
26. Mencin Čeplak, Marjeta. 2013. Neuspelo srečanje med znanostmi o otroku in gledališčem. *Odraščajoča publika: osem esejev o vlogi gledališča za otroke in mladino v sodobni družbi* (1): 1–9.
27. Misztal, Barbara. 1998. *Trust in modern societies*. Cambridge. Oxford: Polity Press.
28. --- 2011. Trust: Acceptance Of, Precaution Against and Cause of Vulnerability. *Comparative Sociology* (10): 358–379.
29. Molgat, Marc. 2002. Leaving home in Quebec: Theoretical and Social Implication of (Im)mobility Among Youth. *Journal of Youth Studies* 5 (2): 135–152.
30. Neža. 2013. Intervju z avtorico. Kranj, 10. september.
31. Renner Tanja, Mateja Sedmak, Alenka Švab in Mojca Urek. 2006. *Družine in družinsko življenje v Sloveniji*. Koper: Univerza na Primorskem. Znanstveno-raziskovalno središče.
32. Rok. 2013. Intervju z avtorico. Ljubljana, 12. september.
33. Saša. 2013. Intervju z avtorico. Ljubljana, 20. september.
34. Tanja. 2013. Intervju z avtorico. Ljubljana, 24. september.
35. Ule, Mirjana. 2008. *Za vedno mladi?: Socialna psihologija odraščanja*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

36. ---, Tanja Rener, Metka Mencin Čeplak in Blanka Tivadar. 2000. *Socialna ranljivost mladih*. Ljubljana: Založba Aristej. Ministrstvo za šolstvo in šport, Urad Republike Slovenije za mladino.
37. Ule, Mirjana in Metka Kuhar. 2003. *Mladi, družina, starševstvo: spremembe življenjskih potekov v pozni moderni*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
38. Vertot, Petronela 2009. *Mladi v Sloveniji*. Dostopno prek: <http://www.stat.si/doc/pub/mladi2009-SLO.pdf> (12.oktober 2013).
39. Zupančič, Maja, Luka Komidar in Melita Puklek Levpušček. 2012. Individuation in relation to parents: A case with Slovene emerging adult students. *Cognition, Brain, Behavior An Interdisciplinary Journal* XVI (2): 256–292.
40. Žan. 2013. Intervju z avtorico. Ljubljana, 4. september.

PRILOGA A: Intervju okvirna vprašanja

demografija

starost, spol, partnerski status, delovno razmerje, kraj bivanja

odnos z izvorno družino

Kako bi opisali vaš odnos z izvorno družino?

Pogoji za osamosvojitve

Pod kakšnimi pogoji ste se osamosvojili?

Ovire pri osamosvajanju za že osamosvojene in tudi za neosamosvojene

Kaj vam je predstavljalo največjo oviro pri osamosvajanju poleg finančnega vidika?

stališče o samostojnosti, razumevanje odraslosti v osebni perspektivi

Kaj za vas pomeni biti odrasla oseba?

prednosti življenja v izvorni družini

Kakšne so po vašem mnenju ugodnosti bivanja v izvorni družini?

slabosti življenja v izvorni družini

Čemu se morate odreči med bivanjem v izvorni družini?

frekvenca stikov s starši po osamosvojitvi

Kako pogost je vaš stik s starši? Kje se srečujete?

osebni razlogi proti osamosvajanju

Zakaj mislite, da se je potrebno osamosvojiti?

Zakaj menite, da se nekateri mladi težje osamosvojijo?

razlogi za odselitev od izvorne družine

Zakaj ste se odločil/a osamosvojiti od svoje izvorne družine?

povezava osamosvajanja z preходом v odraslost

Ali menite, da je osamosvojitve merilo za prehod v odraslo življenje?

reševanje težav- proaktivno ali negacija

Na kakšen način vidite težave? So za vas ovire ali priložnosti?

prepoznavanje emocionalnega nadzora oz. protektivnih staršev

Kako mnenje vaših staršev vpliva na vaš življenjski potek?

Kako pomembno vam je razumevanje s starši?

Zakaj menite, da starši radi vidijo, da bivate doma?

Kaj bi se spremenilo med vami, če bi se osamosvojil/a ?

PRILOGA B: Prepisi intervjujev

Neosamosvojeni mladi (še bivajo v izvorni družini)

ROK (24let, nezaposlen, samski)

”Odrasel si, kadar za svoje življenje ne potrebuješ več nikogar. Odločaš in živiš na svoj način, brez pomoči drugih. Tega si zelo želim, še posebej živeti po svojih pravilih.

Z mamo se sicer razumeva, a ne strinjam se z njo glede nekaterih stvari-gospodinjenja, pogleda na življenje in delo. Z očetom nimam stikov, ker živi v tujini.

ko mi je težko, so moja opora sigurno prijatelji, njim lahko zaupam saj so mi podobni, z njimi se čutim zelo povezan, me razumejo. So moja družina. Preživljajo podobne stvari kot jaz.

Sicer si želim biti samostojen, a trenutno še ne morem biti. Bi bil lažje, če bi imel punco in bi se skupaj preselila. Doma imam sicer svojo sobo, a se mati vtikuje v vsak del mojega življenja. Pretirano me kritizira in skuša me vzgojiti v popolnega sina. Seveda ne dojamem, da to nikoli ne bom. Odreči se moram miru v hiši, saj ji (mami) ni vseč, če so moji frendi prevečkrat na obisku. Nisem se še osamosvojil in odselil, ker še nimam službe. Odseliti bi se moral, denimo, joj to je odvisno od posameznika, recimo do 30-leta. Do takrat moraš svoje življenje spraviti v red. Sicer sem sam s sabo čisto zadovoljen, a imam tudi napake, tako kot vsak. Mogoče sem premalo drzen. Težko si drzen, če te vedno kontrolirajo starši.

Prednost bivanja s starši je dobra hrana, čista oblačila, slabosti pa premalo miru in svobodnega organiziranja prostega časa, podrejanje mnenj drugim (mami).

V kolikor bi se odselil od doma, bi bilo lepo, fajn, lahko bi si sam določal, do katere meje se starši vmešavajo v moje življenje. Doma mi je čisto v redu, a bi si rad našel partnerko, s katero bi se skupaj odselila. Bi mi bilo potem lažje, saj ne bi bil čisto sam”.

IRIS (25 let, nezaposlena, v zvezi)

”Odrasel si, kadar imaš svoje prebivališče, družino in stalno službo. Trenutno nimam še nič od tega.

Z mamo se dobro razumeva, ona je moja podpora, prijateljica in zaupnica. Njeno mnenje mi izredno veliko pomeni. Brez nje bi bila izgubljena. Ona ve, kaj je najboljše zame. Boljše mame si ne bi mogla želeli. Z očetom se razumem, a mami bolj zaupam. Seveda je prva, ki zve za moje težave mama. Ona je moja najboljša prijateljica in izkušena svetovalka. Ima odgovor na vsako vprašanje.

Doma imam dovolj zasebnosti, ja. Mislim, pač toliko, kolikor jo lahko imaš če bivaš doma. Mami rada vidi, da bivam doma, da vidi kako se počutim, kaj delam, s kom se družim. Rada me ima, zato se trudi, da bi mi čimveč dala- nasvetov, opore pa izkušenj. Bolj pozna življenje kot jaz, zato ji zaupam.

Odrekanj doma ne poznam. Ah, kje pa. Se mi zdi, da bi se morala odreči večjim stvarim če bi se odselila in bivala samostojno. Doma je najlepše.

Sicer si nekoč želim osamosvojiti in se odseliti. Ko se bom poročila, prej se mi ne zdi potrebno. Trenutno ne čutim velike potrebe po tem. Ko bom finančno samostojna ja, prej pa ne. Mladi naj bi se odselili od staršev kadar želijo, če jim je težko bivati doma, potem prej, drugače pa kadar začutijo in so za to sposobni.

Imam se rada, seveda. Rada me imata tudi starša in moj fant.

Prednosti bivanja doma je vsekakor več- zaupanje, topel obrok, sem preskrbljena. Starši res skrbijo, da mi nič ne manjka. Slabosti so mogoče, da vesta vse o meni, s čimer bi se lahko izognila pojasnjevanju za svoje vedenje.

Ne vem, kako bi se znašli, če odidem, saj si želijo biti z mano do konca. Mogoče bi jih razočarala. Njihovo mnenje mi je zelo pomembno, saj vedo kaj je najboljše zame.

Bivam sicer doma, a si želim na svoje. Nimam dovolj socialnih stikov. Rada bi imela več prijateljev, pa so vrstniki že večinoma na svojem ali pa bivajo s partnerjem. Tudi to še pride”.

ANITA (26 let, nezaposlena, samska)

”Biti odrasel pomeni biti samostojen, živeti sam, plačevati račune sam, imeti svojo službo. Biti neodvisen od kogarkoli(starši, partner, družina). Imeti svobodo odločanja.

Z mamo imam sicer dober odnos, mi predstavlja oporo, ji zaupam težave. Z očetom večinoma slab, me preveč kontrolira in mi ne dovoli kaj veliko svobodnega odločanja. Ko mi je težko, so moja opora mama, prijateljice. Največkrat mama, čeprav vsega tudi ne razume.

Večinoma imam doma zasebnost ja. No, ja kakor kdaj. Popolno zasebnost lahko pozabim, saj se vsakodnevno družim s starši in jim težko kaj prikrijem.

Ja, med bivanjem doma se moram odreči določenim osnovnim stvarem, saj se ne morem izogniti kontroliranju porabe in stroškov- voda, ogrevanje sta včasih problem.

Zato se želim odseliti, ja. V kratkem, takoj ko dobim stalno zaposlitev. Trenutno se še ne morem, ker nimam službe. Mladi bi se morali odseliti čim prej, vsaj do 25.leta. Nekateri se ne osamosvojijo, ker imajo tak vzorec načina življenja v sebi, nesamozavest, nekatere takšen način življenja osrečuje. Mene ne, jaz komaj čakam da zaživim.

S seboj sem zadovoljna. Včasih ja včasih ne, se še vedno učim tega. Zakaj ne? Takrat ko se nimam rada nisem v stiku s sabo. No, nisem popolna. Manjka mi malo poguma pa zaupanja vase. Ampak baje to pride z leti.

Prednosti bivanja doma so, da dosti stvari imaš lahko zastonj, hrana, oblačila, stroški, pomoč pri raznoraznih stvareh. Slabosti: Preveliko vmešavanje staršev, nimaš zasebnosti, ovira pri osamosvajanju, prepiri.

Težko mi bo, ko se bom podala v neznano. Ne vem, kaj me čaka. Doma imam vse, kar potrebujem, razen miru. Ne vem, če bi lahko živila sama. Ne zaupam si popolnoma. Starši me finančno podpirajo. za kar sem jim hvaležna. Ne vem, če mi je to všeč. Dnevno nastajajo trenja, a tudi to potrpi. Ker moram, nimam izbire”.

BLAŽ (26 let, zaposlen, samski)

”Odrasel si takrat, kadar odgovarjaš zase, brez pomoči staršev.

Z obema staršema se sicer kar razumemo. Me podpirata, mi svetujeta. Seveda se z mano velikokrat ne strinjata in me želita obrniti, da bi razmišljal kot onadva. Nekateri pogledi na življenje so preživeti. Jaz sem mlad in svoboden. To mi veliko pomeni.

Ko mi je težko, mi je v veliko oporo mami in pa prijatelji.

Doma me čakata topel obrok, topel odnos in delen občutek avtonomije. Trenutno mi to zadošča. Doma imam vse, kar potrebujem. Udobje, ni mi treba skrbeti za hrano, gospodinjenje. Včasih nastajajo trenja, a tudi to potrpi.

Po eni strani sem vesel, da se mi ni treba ukvarjati z gospodinjenjem, a me ta navezanost na dom včasih ovira.

Ne vem, če bi se lahko v kratkem samosvojil in odselil...Svet je tako krut. V zavetju doma se počutim sprejeto, čeprav mi ne omogoča veliko samoodločanja.

Saj ne vem, kako bi moje življenje potekalo, če bi bilo vse odvisno le od mene. Prevzeti odgovornost za svoje življenje se mi zdi pomembno, a trenutno se mi zdi neuresničljivo”.

ŽAN (27 let, študent, v zvezi)

”Biti odrasel, zame pomeni biti neodvisen od drugih, zrel za samostojno življenje in finančno samozadosten.

Sam imam z mamo bolj zaupen odnos, med nama poteka več komunikacije, skupaj rešujeva vse probleme in se posvetujeva o sprotne življenju. Z očetom postoriva opravila, ki so potrebna okrog hiše, oče je bolj športne narave, zato skupaj veliko športava.

Moja opora v težkih situacijah je družina in punca. Zaupnik je po navadi mama. Daje dobre nasvete. Če bi jo bolj poslušal, bi si lahko prihranil marsikatero nevšečnost.

Težim k temu, da bi bil čim bolj samostojen, a zase menim da sem za svoja leta nadpovprečno samostojen. Sicer študiram, a poleg študija delam, imam punco, živim pa še doma. Tako pač je dandanes.

Imam dovolj zasebnosti doma.

Odrekanja? Ponavadi se moram odreči miru v hiši, saj le ta ni skoraj nikoli prazna.

Nisem se še osamosvojil, ker ni potrebe po tem, saj imam doma dovolj prostora, šolam se v Ljubljani, ki pa ni tako zelo oddaljena od Kranja, kjer bivam.

Vzornik mi je recimo kakšen uspešen podjetnik, ki se dokaže v svetu. Sam težave skušam rešiti čim prej, ampak jih večinoma rešujem v zadnjem trenutku. Slaba lastnost je, da sem predober do drugih ljudi, kar me večkrat kaznuje.

Nekateri se nikoli ne osamosvojijo, ker niso dorasli oz. pripravljeni na samostojno odraslo življenje. Poceni bivanje in druženje z družino sta definitivno prednosti, slabosti pa po mojem mnenju pomanjkanje miru in nesamostojnost.

Sam menim, da je za uspeh v življenju pomembna osamosvojitvev in samostojno reševanje življenjskih težav, iz katerih se naučimo živeti”.

Osamosvojeni mladi (že bivajo ločeno od izvorne družine)

JAN 30 let (zaposlen, v zvezi)

”Odrasel si takrat, ko si se sposoben na podlagi lastnih prepričanj odzivati na situacije, probleme in potrebe, ki ti prihajajo naproti. Na nek način prevzameš odgovornost za svoje delovanje. Imaš vajeti v rokah.

Od nekdaj sem imel rad občutek, da lahko počnem karkoli hočem, da sem svoboden. Pri izvorni družini sem se počutil zelo omejenega, še posebej iz strani očeta, saj mi njegova psihološka drža ni ravno najbolj odgovarjala. Za njega sem bil lastnina, ki mora delovati v njegovih okvirih zdrave pameti, zdrava pamet me je pa zmeraj spravljal ob živce :). Hotel sem svoj svet, svet brez omejitev svet, v katerem lahko živim po svojih merilih, kjer lahko najdem svojo individualnost, svojo posebnost. Takrat sem bil še z bivšo punco (10 let nazaj), ki se nisva imela kam dat. Pogosto sva preživljala dneve v trgovinah, koloseju ali še najpogosteje v avtomobilu. Zato odločitev o najemu stanovanja ni bila najtežja izbira. Ni pa bilo najlažje, saj sem iz varnega (poznanega) gnezda prišel v kraj negotovosti in občutek krivde, da sem zapustil primarno družino.

Z odselitvijo sem izgubil občutek pripadnosti, pridobil pa sem svobodo in mir, ki sem si ju zaradi velikega občutka krivde le zelo težka pustil sprejeti.

Osamosvajanje zame niti ni bil tak problem, saj sem resnično potreboval stanovanje, kjer bom lahko v miru živel s takratno punco. Bolj je bil problem kasneje, saj sem mislil, da bom z odhodom rešil veliko stvari. Pa ni bilo čisto tako. Starše, še posebej očeta sem nosil še dolgo s seboj, ga nosim še sedaj v obliki omejitev, prepričanj.

Stik s starši mam približno 3x - 4x na teden v firmi in zelo občasno na vikendu na morju ali pri njima doma .

Ko imam težave jih najraje rešim sam pri sebi. Zelo mi pri tem pomaga, da imam poslušalca, ki nima pokroviteljske drže (bil sem je veliko deležen od očeta in mi nekako ni šla v slast), takrat imam najboljše pogoje za rešitev. Največkrat je to sedanja punca, ki pove svoj vidik ali pa me le posluša. Takrat se mi stvari zjasnijo in največkrat dobim moč, da razrešim situacijo.

Odnos z mamo ga skoraj da ni. Saj se pogovarjava in ni skoraj da nikakršne napetosti, vendar je ne zaznavam kot mamo kakršno sem poznal tja do kakega 5. leta. Praktično sem brez mame od petega leta naprej, vendar vem kdo je in jo imam rad kljub temu, a me ne prepozna. Pri očetu pa je situacija precej bolj pestra. Njega sem doživljal kot ekstremno zaščitniškega, ogromno omejitev, verbalnih in neverbalnih obsodb. Od njega sem dobil potrditev skoraj le takrat, kadar sem trdo delal in trpel. Takrat sem dobil pozornost. Prosti čas skoraj, da ni bil dovoljen. Ima ogromno srce in sem ponosen, da je moj oče, vendar si življenja nisem predstavljal kot trdo delo in trpljenje. Vsekakor obstaja razlog za to, da se mladi ne osamosvojijo. To je vsekakor najvarnejši prostor. Nekaterim odgovarja ostati tu in delovati na precej podoben način do konca svojega življenja, nekateri pa želimo pogledati še izven ustaljenih in utirjenih poteh prepričanj.

Verjamem, da za osamosvojitve ni potrebno veliko let, če so starši otroka znali voditi v smer njegove integritete. Sprašujem se, kako naj se otrok osamosvoji, če nima takšne popotnice za odraslo življenje. Zato mi tudi vprašanje pri katerih letih bi se morali osamosvojiti nekako ne diši. Nekateri niso zmožni nikoli odrasti.

Odselitev od staršev ni merilo za predhod v odraslost. Niti slučajno ne. Odvisno je samo od tega koliko avtonomnosti si zmožen ustvariti v okolju, kjer so prisotni tudi starši. Večinoma, sploh v Sloveniji (tak imam občutek) starši radi zadržijo svoje otroke ali pa jim s svojimi preveč pokroviteljskimi nazori onemogočijo rast v odraslo-zrelo osebnost. Eni otroci nato odidejo, ker se počutijo utesnjeni (duševno) in poskušajo odrasti v okolju, ki nudi več prostora za njih, spet drugi odidejo, ker so izoblikovali zdravo osebnost in imajo željo še po večji neodvisnosti, spet obstajajo tretji ki so zmožni delovati avtonomno kljub prisotnosti staršev. Seveda so še četrti, ki ne čutijo potrebe po odraslosti saj s svojimi starši ustvarijo nekakšno simbiozo v kateri tako staršu kot otroku ni potrebno rasti.

Smisel življenja je zame čutiti življenje, uživati v njem. Kako priti do njega ima vsak svoj zemljevid. Včasih sem imel vzornike kake slavne osebe iz televizije, ker so jih ljudje občudovali. Med njimi so tudi sedaj še kaki, vendar se je moj okus z leti spremenil.

Na splošno so mi vzorniki ljudje v katerih vidim posebnost, srčnost, milino, lepoto.

To so zame vzorniki.

Velikokrat sem še zmeraj ujet v preteklost. Teža, omejitve, nezmožnost so še zmeraj kdaj prisotne, čeprav na primer s sedanjo situacijo nimajo nobene veze, vem pa da so

del preteklosti. Z mislimi sem takrat v preteklosti, zavedno ali nezavedno. Prihodnost je tudi kar pogosto na seznamu mojih misli, vendar če se le da poskušam delovati iz sedanjosti”.

TANJA 24let (študentka, v zvezi)

”Menim, da je odrasla oseba vsaka oseba, ki je zmožna zavestno prevzeti odgovornost za kreiranje lastnega življenja.

Delno sem se odselila od staršev zaradi izobraževanja izven kraja bivanja in deloma, ker čutim, da moram živeti svoje življenje, in izkušati svobodo, ki mi jo to omogoča.

Nimam občutka, kot da sem kaj izgubila, pridobila pa sem veliko 'prostora' da lahko vodim svoje življenje v katero koli smer želim. Ker zaradi hektičnega urnika ob študiju nimam časa za študentsko delo (z izjemo priložnostnega dela), sem še vedno finančno delno odvisna od staršev, zato to včasih še vedno predstavlja oviro, ampak ne zelo veliko. Morda je bil v začetku prisoten tudi strah pred neznanim, ampak ker sem bila vedno dokaj samostojna oseba, mi živeti stran od doma nikoli ni povzročalo pretiranih težav, kljub temu da je moj odnos do staršev zelo dober.

S starši se srečujemo praktično vsak vikend, ko se vrnem iz Ljubljane, med tednom pa se slišimo prek telefona/smsa.

Ko mi je težko, so moja opora starši in prijatelji, fant. Definitivno imam zdaj več socialnih stikov kot prej, ampak razlog za to se ne skriva v mojem odhodu od doma, temveč v dejstvu, da sem se šele na faksu resnično 'razcvetela' kot oseba, kar je pripomoglo tudi k novim poznanstvom in izkušnjam.

Z mamó sva si zelo različni. Ona je odraščala v okolju, kjer je za svoj obstoj potrebovala veliko pravil, je zelo strukturirana, med tem ko so moji pogledi na svet veliko manj rigidni, svobodnejši. Večkrat se najina mnenja križajo zaradi njenih (in mojih) predstav o tem kaj naj bi bila dolžnost mame, otrok in očeta v družinskem odnosu. Vendar pa se ravno zaradi teh razlik lahko veliko naučiva druga od druge.

Moj ati večkrat živi v prepričanju, da ima vedno prav. Jaz mu velikokrat rada nasprotujem. Se pa oba dobro odzivava na medsebojno spoštovanje in poslušanje. Ko to zmoreva je najin odnos odličen. Sem ena redkih oseb, ki razume njegov specifičen smisel za humor.

Leta za osamosvojitve je po mojem mnenju nemogoče določiti, ker vsakemu človeku samostojnost pomeni nekaj drugega. Zame je osamosvojitve to, da si dovoliš živeti lastno življenje tako, da slediš lastnim željam, da sebe z ljubeznijo postavljaš na prvo! mesto, da se jasno zavedaš svojih dejanj in njihovih posledic, da veš kaj na energetske nivoje privlačiš in kakšne izkušnje in okoliščine si sam ustvarjaš. Res trdno verjamem, da vse kar se nam v življenju zgodi ustvarimo sami, in marsikdo te resnice ni sposoben sprejeti, ne glede na starost. Zato se ne osamosvoji, oziroma išče srečo in podporo v ugajanju drugih, v odvisnosti od drugih in ločen od lastne moči za življenje.

Zdi se mi, da je to (da se mladi ne odselijo od staršev) enostavno njihova odločitev, ki je mi ne moremo spremeniti. Vsakomur želim, da bi lahko izkušal svobodo in radost, ki jo ob svojem življenju izkušam jaz, ampak v to nikogar ne moreš prisiliti. Ne obremenjujem se s tem problemom, saj ljudje, ki se ne osamosvojijo niso moj 'problem'. S tem mislim, da nimajo nobenega (negativnega) vpliva na moje življenje, posledice za svoje odločitve pa nosijo sami (in njihovi starši, če se odločijo pristati na tako situacijo z otroci), ne mi.

Odselitev od staršev mislim, da ni merilo odraslosti. Malo filozofsko vprašanje, ampak kaj pa je sploh odraslo življenje. To je ta abstrakten pojem, ki ga uporabljamo da ljudem vzbujamo občutke dolžnosti in krivde. Otroci smo dokler se ne naučimo govoriti, hoditi in jesti sami, po tem smo individualna človeška bitja, ki koristimo naš privilegij oziroma pravico do osamosvojitve ali pa ne. Po mojem mnenju ne gre za to, da je nekdo 'odrasel' samo zato, ker je dokončal šolanje, ima službo, plačuje račune in ima družino. Biti samostojen je stanje, ne status, naziv, 'nalepka', ali posledica.

Sama nimam vzornika, v vsakem trenutku življenja pa prepoznavam 'učitelje', osebe v mojem vsakdanu, od katerih lahko pridobim izkušnje, ki jih potrebujem za življenje. Zame je smisel življenja strast do lastnega obstoja, absolutna prepoznavna lastne veličine, ljubezni, mogočnosti, sposobnosti kreacije. Smisel življenja je užiti vsako sekundo, ne glede na to ali nam prinaša radost ali bolečino. Smisel življenja je vedenje, da smo lahko kdorkoli želimo, kakorkoli želimo, ne glede na stanje v državi, ekonomiji, mnenje sosedov, staršev ali prijateljev in (ne)znancev. Smisel življenja je prepoznavna, da smo veliko več kot mislimo da smo, kar verjamemo da smo, le zato ker nam je tako povedala družba. Smisel življenja ni služba ali lastno stanovanje, smisel življenja je v pretoku energij. Smisel življenja je, da sem jaz jaz, brez kompromisov, z ljubeznijo in sprejemanjem".

SAŠA 27 let (zaposlena, v zvezi)

”Odrasla oseba sprejema odgovornosti za vsa svoja dejanja.

Od doma sem se odselila zaradi želje po samostojnosti. Pridobila sem nadzor nad lastnim časom, izgubila sem varno zavetje doma. Samostojnega življenja sem si želela. Največjo oviro mi je predstavljala finančna neodvisnost, ampak je steklo. Mislim, da se mladi ne odselijo od doma, ker nimajo finančnih sredstev za to, ker nimajo partnerja s katerim bi se odselili... Do 30 bi se skorajda morali odseliti, če razmere to dopuščajo. Osamosvojijo se ne, ker nimajo služb in so zaradi tega socialni problem. Zdi se mi razlog za to, da se ne osamosvojijo veliko večji problem kot sama (ne)osamosvojitvev.

Osamosvojitvev po mojem sicer ni merilo za prehod v odraslo življenje.

S starši se slišim trikrat tedensko, vidim enkrat na dva tedna na več lokacijah.

Emocionalna opora, ko mi je težko, mi je samo fant, prijatelji. Staršem ne zaupam. Avtonomija doma mi je bila odvzeta. Staršem ne zaupam popolnoma, ker sta me večkrat razočarala. To je bil pomemben dejavnik za odselitev in samostojno bivanje. Uteho in domač občutek sem si ustvarila sama, skupaj s svojim sedanjim partnerjem. S starši sicer še imamo pogoste stike, a domačnost občutim le ob svojem partnerju”.

KLARA 26 let (poročena, mati, zaposlena)

”Odrasla oseba je zame tista, ki prevzema odgovornost zase. Takšna ki zna poskrbeti zase psihično, fizično in finančno.

Osamosvojitvev in s tem odselitev je prišla spontano zaradi smrti moje mame, s katero sem živela. Po njeni smrti sem morala prevzeti več odgovornosti in več odločitev. Po drugi strani pa je z „osamosvojitvijo“ prišel občutek samozadostnosti ter večje zaupanje vase.

Najverjetneje mi je bila ovira pri osamosvajanju res strah pred neznanim. Predvsem v smislu da ne poznam podrobnosti delovanja teh in onih sistemov.

Stik z mojim očetom je še kar pogost. Srečujeva se tako pri meni kot pri njemu. Z obema sem imela vedno zelo direkten odnos. Vedno sem bila iskrena glede tega kar si mislim o njunih odločitvah, življenju, ... O mami sem imela vedno pozitivno mnenje, čeprav se mi je zdelo da se je preveč prilagajala željam svojega partnerja in s tem

izgubila sebe. O očetu imam morda bolj „negativno“ mnenje – moti me njegov način razmišljanja in življenja. Kljub temu sva v stiku in ko potrebujem nasvet iz njegovega področja ga rade volje vprašam.

Moja čustvena podpora je moj fant.

Najverjetneje se mladi ne osamosvojijo, ker jim je lagodno živeti doma pri starših. Predvsem zato ker starši poskrbijo za vse njihove potrebe in tako jih v bistvu razvadijo. Mislim da bi bil najboljši čas za osamosvajanje nekej med 20 in 30 letom. To, da se vse več mladih ne osamosvoji, se mi zdi problem.

Ja, odselitev od staršev je neko merilo odraslosti. V večini primerov bi osamosvojeno osebo obravnavala kot odraslo”.

LUCIJA 20 let (študentka, samska)

”Stara sem 20 let in verjamem, da je pojem odrasle osebe večplasten. Sama pojem enačim s sprejemanjem odgovornosti za lastna dejanja, učinkovito delovanje v družbi z ozirom na druge ljudi. Seveda tudi sposobnost skrbeti zase v vseh aspektih, brez pomoči drugih.

Zase še sicer ne bi trdila, da sem popolnoma samostojna, vendar sem se na nek način osamosvojila zaradi želje nadaljevati izobrazbo v drugem kraju – Ljubljani.

Z odselitvijo od doma sem pridobila svojevrstno svobodo – možnost izbire okolja, v katerem živim in na nek način tudi ljudi, s katerimi sem obdana. Zdi se mi, da sem pridobila tudi popolno svobodo glede tega, kako preživljam prosti čas in dni na sploh, s tem pa tudi večjo mero odgovornosti, kar se mi ni vedno obrestovalo. V življenju na svojem ne vidim večjih negativnosti.

Pri osamosvajanju mi še vedno največjo oviro predstavljajo finance, saj sem študentka, želim pa se čimprej osamosvojiti in pridobiti lasten vir dohodka. Na svoja starša sem navezana, vendar nisem imela nikoli težav z domotožjem ali čim podobnim, popolno spremembo okolja pa sem vedno dojemala kot pozitivno.

Starša običajno vidim na dva do tri tedne, pri njiju. V času poletnih počitnic se vidimo pogosteje.

Največjo emocionalno podporo mi predstavljajo bližnji prijatelji, k njim se tudi najpogosteje obračam, če/ko imam težave. Zase bi vsekakor rekla, da se s prijatelji in drugimi ljudmi, odkar živim v Ljubljani, družim pogosteje.

Tako z mamom kot tudi z očetom imam zelo dober odnos. Vedno sta me, četudi nezavedno, učila pozitivnih vrlin. Z vsakim od njiju čutim določene paralele. Moje mnenje se je oblikovalo skozi vrsto situacij, zato ne morem izpostaviti zgolj ene. Naš odnos se je gradil včasih na besedah, spet drugič na pomenljivi tišini ali pa preprosto opazovanju tega, kako sta se spoprijemala z različnimi življenjskimi situacijami. Najbolj hvaležna sem jima za skupno ljubezen do branja in živali, skozi obe sem se naučila in pridobila največ.

Sama ne bi kategorizirala časa, pri katerem naj bi se posameznik osamosvojil, saj je med nami preveč osebnostnih in socialnih razlik. Okvirno – da, nekje do tridesetih, vendar se vedno najdejo izjeme. Menim, da je čas za osamosvojitve, ko veš, da si sposoben skrbeti zase in odgovorno živeti neodvisno od staršev. Mislim, da večina ljudi, ki se dolgo osamosvajajo, v starših predolgo vidijo uteho, prokrastinirajo. Mogoče se ne želijo soočiti z realnostjo iz strahu pred neuspehom, negotovostjo prihodnosti – življenja na svojem, odgovornostjo (se sami sebi ne zdijo sposobni), ...

Pozno osamosvajanje se mi zdi problem, vendar tudi mislim, da se časi, vsaj v razvitejših državah, spreminjajo, in to postaja nekaj običajnega. Že naši starši so se osamosvajali po 5, 10 let mlajši kot mladi danes ...

Osamosvojitve in odraslost sta vsekakor tesno povezani, vendar ne nujno in ne vedno. Ne bi rekla, da sem bila med življenjem doma prikrajšana, vendar so bili načini druženja drugačni. V času bivanja pri starših smo se družili v mestu in naravi, odkar pa vsi živimo v svojih stanovanjih, se družimo tudi tukaj.

Menim, da življenje kot tako nima 'smisla', vendar ljudje v iskanju le-tega iščejo uteho v religiji in drugih prepričanjih. Sama verjamem v 'pojdi s tokom' mentaliteto in pa posameznikovo vest o tem, kaj je prav in narobe. Nimam vzornika v klasičnem pomenu besede - vzornike mi predstavljajo ljudje, s katerimi se pogosto družim in jih imam rada. Vsakega od njih na nek način občudujem in se od njih učim, tako ali drugače.

Dejansko lahko trdim, da preveč časa preživim v razmišljanju o preteklosti, na nek način pa tudi obremenjena z mislimi na prihodnost. Prepogosto tako tudi podzavestno bežim pred problemi sedanosti, ko se le-ti pojavijo. Odvisno od vrste težave. Običajno se mi sprva večina težav zdijo kot ovire, potem pa s časom ugotovim, da so

predstavljale priložnosti. Vedno bolj spoznavam, da se da iz vsake potegniti nekaj novega”.

LOVRO 26 let (študent, samski)

”Po mojem mnenju je odrasla oseba predvsem tista, ki zna sprejeti odgovornost za svoja dejanja.

Glavni razlog za odselitev je bil študij v Ljubljani. Zaradi velike razdalje bi bilo nemogoče študirati na fakulteti in se vsak dan voziti od doma na predavanja in vaje.

Izgubil sem predvsem sproščeno in prijetno okolje doma. Pridobil sem veliko mero samostojnost, ampak hkrati to pomeni da morem sam opraviti veliko stvari, ki mi jih doma ni bilo treba.

Od začetka predvsem strah pred neznanim, ki pa je kar hitro zbledel. Finančno še nisem samostojen, saj mi pri tem se pomagajo starši ampak mislim da bom kmalu samostojen tudi na tem področju. Na žalost nisem nikoli pridobil kakšne štipendije, tako da so mi pri osamosvajanju pomagali le starši.

Osebno se s sestrjo srečamo ponavadi vsak teden ali dva za vikende. Večinoma grem jaz domov, včasih pa se srečamo tudi na kaksnem kosilu v Ljubljani. Med tednom smo v stiku prek telefona in emaila. V času poletja pa sem večino časa doma.

Težave poskusam rešiti sam, drugače pa se kljub razdalji še vedno lahko obrnem na starše. Seveda pa so tu še prijatelji, tako doma kot v Ljubljani in celo drugot po svetu.

Z družino imam malo manj stikov kot prej, medtem ko imam ostalih socialnih stikov veliko več.

Tako z mamo kot očetom imam dober odnos. Oba mi stojita ob strani in me podpirata. Ne pomnim nobene situacije, katera bi mi dala negativno mnenje o njiju.

Mislim da je glavni razlog finančna situacija posameznika oziroma za študij / delo ne potrebujejo živeti daleč od doma.

Kar se tiče obdobja v katerem se mora posameznik osamosvojiti pa mislim da ni nobenega pravila. Seveda v današnjem času vsi živimo pod 'pritiskom družbe', ki narekuje določene družbene norme - vendar osebno mislim da mora vsak živeti po svojih principih in po svojem tempu. Vsak živi v drugačni situaciji, ima drugačne ambicije, drugačne družinske razmere in drugačno finančno stanje.

Osamosvojitvev ni merilo za prehod v odraslo življenje. Ne. Samo zato, ker ne stanuješ doma, še ne pomeni da živiš odraslo življenje.

Načeloma mislim da med bivanjem doma nisem bil prikrajsan za nič pomembnega. Mogoče sem imel malo manj stikov z prijatelji ampak razlog za to je bila predvsem bolj odročna lokacija doma in osnovne šole ter gimnazije.

Mislím da je smisel življenja da delaš nekaj kar te veseli in osrečuje in da najdeš prave prijatelje, s katerimi lahko deliš svoje izkušnje in dogodivščine. Prav tako mislim, da je pomembno da sprejmeš samega sebe in slediš svojim načelom.

Bolj sem osredotočen na sedanost kot na prihodnost. Seveda je pomembno da imaš cilje in sanje, ampak življenje se odvija v sedanosti. Prihodnost pa ustvarjamo z dejanji, ki jih naredimo danes.

Težave so lahko ovira in priložnost. V vsakem primeru pa poskusam rešit težave brez stresa.

Mislím da sreča izvira bolj iz izkušenj, interakcij in prilog, ki jih doživiš - in ne iz posameznih stvari ki so ti dane".

TANJA 24 let (študentka, v zvezi)

"Biti odrasla oseba zame pomeni, da zmoredš poskrbeti sam zase (finančno in čustveno).

Odselila sem se zato, ker sem čutila, da moram zaživeti na svoj način. Svojo družino imam rada, a pride čas v življenju, ko veš, da moraš najti svoja »pravila« in svoj ritem življenja. Zelo sem si želela oditi na svoje, saj sem tako bolj svobodna.

Izgubila sem skrb, ki sem jo doma ves čas prejerala. Mami mi je prala perilo in kuhala kosilo sedaj sem za vse sama. Najbolj me moti, da sem izgubila ljudi s katerimi sem tekom dneva klepetala in bila v stiku, ker zdaj sem sama in mi je včasih dolgčas. Pridobila sem svojo samostojnost, da počneš stvari na svoj način in se nihče v nič ne vmešava. Začela sem živeti v svojem ritmu življenja. Pa tudi čustveno sem postala bolj svobodna, nisem več tako zelo obremenjena z »družinsko dramo«

Strah pred neznanim je bil največja ovira. Finančno sem bila zmožna, čeprav me je bilo tudi glede tega strah.

Z mami se vsak dan slišim po telefonu in klepetava. Domov grem na obisk 1x na teden, vsak vikend in se imamo prav lepo. Včasih tudi starša prideta k meni, recimo na 14 dni.

Opora sta mami in sestra, najbolj. Potem pa fant in najboljša prijateljica.

Z mamo sem imela celo življenje zelo tesen odnos, vse sva si povedali, vedno sva veliko govorili, se pogovarjali o mojem življenju in vedno mi je stala ob strani. Tudi danes mi je v oporo, a zdaj si ne poveva več čisto vsega in se ne pogovarjava toliko. Si pa vseeno deliva pomembne dogodke in izkušnje. In se lepo razumeva. Z očetom se tudi veliko pogovarjam, sicer ne tako pogosto kot z mamo. Moj oče je bolj hladen, ne zna ravno izkazati ljubezni ampak jaz vem, da me ima rad, saj mi vedno da spodbudne besede, ko jih potrebujem. Z obema imam lep odnos.

Mislím, da se nekateri ne osamosvojijo, ker jim je udobno doma in ker jih je strah soočenja z novo izkušnjo. Mislím, da bi se do 30leta mogel vsak postaviti na svoje noge in zaživeti na svojem.

Vse več mladih se pozno osamosvaja. Ja, to je problem, ker potem je tudi družba v celoti bolj lena. Če greš na svoje, moraš biti priden, delaven, in potem se to pozna tudi v tvojem okolju, tako nanj deluješ.

Osamosvojitev sicer ni merilo za prehod v odraslo življenje. Ne ni. Se mi pa zdi, da je pomemben korak v odraslost.

Smisel življenja je, da živiš izpopolnjeno, da se čutiš, da si živ in lahko v svet prispevaš svoj delež, da živiš svoj namen in se nasploh imaš lepo, uživaš življenje".